

Tredje Afsnit.

Patronatsforholdet til Frue Kirke.

A. Forslag om Genopførelse af Frue Kirkes Spir.

Den 20. Oktober 1910 meddelte Professor, Dr. phil. Kr. Erslev, at Museumsdirektør, Brygger, Dr. phil. Carl Jacobsen havde overdraget ham at meddele i Konsistorium, at Dr. Jacobsen paa Carlsbergdagen (10. November), samtidig med at han indviede Nikolaj Spir, agtede at »skænke Frue Kirke Spir«, og at han ønskede at faa at vide, om Konsistorium var villig til at modtage denne Gave. Sagen behandlede i Konsistoriums Møde den 26. Oktober, hvor det besluttedes at høre Kirkeinspektionen og den kgl. Bygningsinspektør, og hvor der i Sagens Anledning nedsattes et Udvalg bestaaende af Rektor, Professor C. J. Salomonsen, Referendarius consistorii, Professor V. Bentzon og Professorerne, Dr. Kr. Erslev og Dr. W. Scharling.

Bygningsinspektøren, Arkitekt Martin Borch afgav 1. November 1910 følgende Erklæring:

»Man staar her overfor et overmaade vanskeligt Spørgsmaal, idet der kan anføres mange og vægtige Grunde for ikke at modtage denne Gave, der ikke harmonerer med Kirkens Stil. Hvis Tilbudet var gaaet ud paa at bekoste en Forskønnelse af Kirkens Ydre i Overensstemmelse med den af Bygmesteren anslaaede Stilretning, muligt med Videreførelse af dennes oprindelige Udkast til Taarnets Afslutning, vilde sikkert alle med Glæde have kunnet slutte sig til Sagen, og man vilde have været Giveren endnu mere taknemlig herfor end for det foreliggende storslaaede Tilbud. Men herom er der jo desværre ikke Tale. Man staar overfor et enten-eller, et Spir eller ingenting. Trods det at Spiret i mine Øjne ikke er dadelfrit, idet dets Slankhed forekommer mig at overskride Skønhedsgrænsen og at gøre et noget hasarderet Indtryk*), er der dog ingen Tvivl om, at det vil virke overmaade pompøst i Byens Silhouet. Dette i Forening med den Betragtning, at Disharmonien mellem det rige Spir og Kirkens nøgne Façader vil være saa skrigende, at man før eller senere maa foretage en Udsmykning af Kirkens Ydre, har bevirket, at jeg trods mange Tvivl og Betænkneligheder dog sluttelig er kommet til det Resultat, at man kan forsvare at modtage den tilbudte Gave.

Kommer Spiret til Udførelse, maa man være klar over, at Stilretningen i dette maa blive bestemmende for Kirkens fremtidige Façadeud-

*) Medens Spirhøjden for Nicolajs Vedkommende er $4\frac{1}{4} \times$ Taarnbredden og 1 Gang Taarnhøjden, er det tilsvarende Forhold for Frue Spir $6\frac{1}{2}$ og $1\frac{1}{2}$.

smykning, og at der mellem denne og den græske Portal vil blive en uhjælpelig Disharmoni, men Byen vinder utvivlsomt en Skønhedsværdi af Rang ved Spirbygningen, og der er Grund til at haabe, at det her vil gaa som ved Nicolaj Spir, at man sluttelig vil betragte det opnaaede som en saa stor Vinding, at det gør de bragte Ofre berettigede.

Forinden der træffes Bestemmelse om Spirets Opførelse, bør Frue Taarn underkastes en nøje Undersøgelse af særlig Sagkyndige for at faa afgjort, om det er tilstrækkelig stærkt til at bære Spirets kolossale Vægt, og hvilke Udbedringer det eventuelt maa underkastes for at bøde paa de Brøstfældigheder, Murværket gennem Tiderne kan rumme paa Grund af Ildsvaader og Ombygninger.

Medens jeg forudsætter, at alle med Spirets Opførelse forbundne Arbejder i Taarnet m. v. ere indbefattede i Gaven, er det vel tvivlsomt, om Giveren ogsaa ved Kapitalanbringelse sikrer dets fremtidige Vedligeholdelse, hvorfor der antagelig paa anden Maade maa sikres de fornødne Midler hertil.

Da Kirken, som saadan, ikke kan have nogen Interesse af at faa Spiret anbragt og heller neppe vil kunne bestride Vedligeholdelsen, vilde det formentlig være rimeligt, om Københavns Kommune, eventuelt i Forening med Staten, overtog Vedligeholdelsen af Spiret, der jo opføres for at forskønne Byen og tillige maa betragtes som et Slags Nationalmonument.

Den aarlige Vedligeholdelse, hvorunder maa henregnes Assurancepræmie, Tilsyn med Lynledninger, Rengøring og det stadige Haandværkereftersyn af Spirets Forankringer og Skruebolte — vil kun kunne ansættes skønmæssigt, da det er umuligt at forudse, hvilke Udgifter indtræffende Stormskader kan forvolde, og det vil derfor være heldigt om den eller de Autoriteter, der overtager Vedligeholdelsen, forpligtedes til at afholde Udgiften hertil efter Regning fra Kirkens Arkitekt eller det Bygningsinspektorat, hvorunder Spiret maatte blive henlagt, ligesom ogsaa Udgiften til den fuldstændige Fornyelse af Spirets Kobbertag, der kan antages at maatte fornyes med ca. 80 Aars Mellemløb.

Kirkeinspektionen udtalte sig 3. November 1910 saaledes:

»Efter at Sagen er bleven drøftet, skal jeg paa den samlede Inspektions Vegne ikke undlade at udtale, at de forskellige Forhold, vedrørende Spørgsmaalet om Spirets Opførelse m. m., ikke forekommer os at være tilstrækkelig oplyste, til at vi tør tilraade noget bestemt. En Bemærkning kan vi imidlertid ikke tilbageholde, nemlig at Spiret, som ikke passer til Kirkens Stil, vil virke absolut trykkende paa Bygningens Façade og Portal.

Om Overvindelsen af de tekniske Vanskeligheder ved at benytte det nuværende Taarn til Underbygning, samt om hvorledes man har tænkt sig at udføre Arbejdet, uden at dette i nogen Henseende bliver til Hinder for Kirkens Benyttelse (et Punkt hvorpaa Opmærksomheden ganske særligt maa henledes) er der ikke forelagt os nogensomhelst Meddelelse. Herom er det derfor paa det nuværende Tidspunkt umuligt at have nogen Mening.

Hvad derimod de økonomiske Vanskeligheder angaar, maa Inspektionen bestemt fastholde, at der ikke skrives til Spirets Opførelse, førend det er sikret, at denne under alle Eventualiteter fuldt ud kan tilendebringes.

Og dernæst vil det være ganske nødvendigt, at der gives Kirken et Fond, af hvis Rentebeløb Udgifterne til den stadige Vedligeholdelse saavel som til de større Hovedreparationer i Aarenes Løb kan afholdes. Vor Frue Kirkes Formuesomstændigheder er langt fra gode. Ved den sidste store Istandsættelse opbrugtes ikke blot Kirkens opsparede Kapital, men der maatte optages Laan, som skal forrentes og afdrages. Naar dertil kommer, at Kirkens Indtægter vil gaa yderligere ned bl. a. paa Grund af Tiendeafløsningen, vil det let forstaas, at det ikke gaar an at lægge nye, økonomiske Byrder over paa Kirken.«

Sagen blev derefter behandlet i Konsistoriums Møde den 7. November paa Grundlag af disse to Erklæringer samt følgende Erklæring af 5. November fra det ovennævnte Udvalg:

»Det Udvalg, som er nedsat i Anledning af Brygger, Dr. phil. Carl Jacobsens Tilbud om at genopføre Frue Kirkes Spir, er efter Forhandlingerne i det sidste Konsistoriemøde og den da foretagne Afstemning enig om, at det Svar, som det skulde søge at formulere, maa gaa ud paa, at Konsistorium vil modtage Gaven, og det mener, at de fra Bygningsinspektøren og Kirkeinspektionen modtagne Erklæringer, der følger vedlagt, ikke giver Grund til at fravige dette Standpunkt. Men Udvalget har ment det rigtigt at søge at faa Klarhed over, hvilke Vilkaar der maa stilles for Planens Gennemførelse, da man først paa den Baggrund ret kan se, hvorledes det foreløbige Svar, som nu skal afgives, bør formes.

Udvalget maa da først nævne, at naar det er givet, at Dr. Jacobsen maa bære alle Omkostningerne ved Spirets Opførelse, saa vil Spirets Vedligeholdelse i videste Forstand og alt, hvad der følger med det, komme til at paahvile Kirken; men det maa være ganske enig med Kirkeinspektionen i, at Vor Frue Kirke med sine nuværende Indtægter aldeles ikke kan bære en saadan Byrde, og det maa da opstilles som en nødvendig Forudsætning for Gavens Modtagelse, at man paa en eller anden Maade sikrer Kirken Dækning for disse Udgifter. Udvalget mener dog, at det maa være Universitetets Sag at søge dette opnaaet ved Henvendelse til Stat og Kommune.

Selv om denne Forudsætning opfyldes, maa Konsistorium ikke blot forbeholde sig, at dets Modtagelse af Gaven approberes af Kultusministeriet, men der maa, før Arbejdet paabegyndes, opnaas fuld Sikkerhed for, at det ogsaa føres til Ende. Det nuværende Taarns Bæreevne maa derfor nøje prøves; alle Planer og Overslag til Spirets Opførelse maa forelægges Universitetet til Prøvelse ved dets Sagkyndige, og under Opførelsen maa Universitetet have Ret til at lade tilse hele Arbejdet og kontrollere, at de approberede Planer nøje følges, saavel som at Arbejdet paa alle Punkter bliver af størst mulig Soliditet. Selve Byggearbejdet maa, som Kirkeinspektionen med Rette kræver, ordnes saaledes, at det ikke i nogen Henseende bliver til Hinder for Kirkens Benyttelse. Endelig maa det sikres Universitetet, at de til Værkets Fuldendelse nødvendige Pengemidler er til Stede.

Naar dette i det væsentlige er de Vilkaar, Konsistorium maa stille, maa Udvalget dog mene, at der ikke i Øjeblikket er Grund til overfor Dr. Jacobsen at komme ind paa alle disse Enkeltheder. Han har underhaanden ladet et Medlem af Konsistorium fremføre en foreløbig Meddelelse om den Gave, han agter at give, og Konsistorium bør da formentlig ogsaa

svare mundtlig, hvad der dog ikke udelukker, at Svaret oplæses for Dr. Jacobsen.«

Udvalgets Erklæring indeholdt derefter Forslag til det Svar, som skulde gives Dr. Jacobsen, og sluttede med følgende Mindretals-Udtalelse:

»Medundertegnede Scharling har tiltraadt foranstaaende Indstilling under Hensyn til den i Konsistorium stedfundne foreløbige Afstemning, men uden derfor at opgive de af ham i samme Møde fremsatte Betæneligheder overfor det foreliggende Tilbud, der ikke tillader ham personligt at stemme for dets Modtagelse, medens han paa den anden Side af Hensyn til Dr. Jacobsens enestaaende Offervillighed overfor København mener ikke at burde tilraade en Forkastelse deraf.«

Konsistorium vedtog*) Udvalgets Forslag med enkelte Ændringer. Svaret, der overbragtes Dr. Jacobsen mundtlig af Rektor, Professor C. J. Salomonsen, Rektor designatus, Professor Kr. Erslev og Referendarius consistorii, Professor H. Munch-Petersen var saalydende:

»Højtærede Hr. Dr. Carl Jacobsen!

Vi kommer til Dem for at meddele, at Konsistorium i sit Møde idag har besluttet først og fremmest at udtale for Dem sin Anerkendelse af den levende Interesse, De nærer for København, og af den Offervillighed, hvorved De paany fremsætter Tilbud om et storartet Byggeforetagende.

Med overvejende Flertal har Konsistorium derefter vedtaget for sit Vedkommende at modtage Deres Tilbud om at genopføre Vor Frue Kirkes tidligere Spir.

Det er en Selvfølge, at der er mange Enkeltheder af teknisk og økonomisk Natur, som maa ordnes gennem nærmere Forhandlinger førend Deres Plan kan sættes i Værk. Herpaa skal man dog ikke i Øjeblikket komme ind; men paa et enkelt Punkt maa Konsistorium allerede nu gøre opmærksom: Da Vor Frue Kirke er ganske blottet for Midler til at bestride de med det mægtige Spir følgende Udgifter til Vedligeholdelse m. v., saa er det en nødvendig Forudsætning for Gavens Modtagelse, at det lykkes Universitetet at formaa Stat eller Kommune til at paatage sig alle saadanne Udgifter.

Vi har ment umiddelbart efter Konsistoriemødets Afholdelse at burde bringe Dem denne Meddelelse.«

Fra Dr. Jacobsen modtog Konsistorium derefter følgende Skrivelse:

»Københavns Universitet
Konsistorium.

I Henhold til den mig den 7. ds. overbragte Meddelelse angaaende Consistoriums Stilling til en Gjenoprejsning af Frue Spiir har jeg herved den Ære, at skjænke et nyt Spiir til Kirken, efter den fremviste Tegning af Hr. Professor Amberg.

Min Tanke hermed er ikke blot:

at give Danmarks Hovedkirke det højeste og i sin Stiil vel det skønneste Spiir i Norden — at plante Korset høiest over vore Hoveder;

*) For Modtagelsen stemte alle de tilstedeværende Medlemmer med Undtagelse af Professor H. Scharling, som stemte imod, og Professorerne W. Scharling og Eug. Warming, som ikke stemte.

men den er tillige:

at give vor Hovedstads historiske Midtpunkt et architectonisk Mindesmærke, som fjernt og nær vil drage vore Øjne til sig og adle vor By for vort Syn. Vi se jo hvorledes de skønne Taarne og Kupler høine hver den Bydel, hvori de findes.

Men endelig og ikke mindst ønsker jeg:

at gjenrejse Spiret: for at udslette det sørgelige Minde om den største Ulykke, som vel nogensinde har ramt vort Land, og som det kullede Taarn bestandigt og piinligt minder os om.

Carlsberg, d. 10. November 1910.

Allerærbødigt
Carl Jacobsen.«

Sagen behandlede nu paany i Konsistoriums Møde den 23. November og sendtes derefter 25. s. M. til Ministeriet med en Erklæring, hvori der efter et Referat af Sagens hidtidige Forløb udtaltes følgende:

»Idet man hermed forelægger Sagen for det høje Ministerium, tillader man sig at indstille, at Universitetet som Kirkens Patron bemyndiges til at modtage Gaven paa følgende nærmere Vilkaar:

Der maa formentlig, før Arbejdet paabegyndes, skaffes fuld Sikkerhed for, at det ogsaa føres til Ende. Det nuværende Taarns Bæreevne maa derfor nøje prøves; alle Planer og Overslag til Spirets Opførelse maa forelægges Universitetet til Prøvelse ved dets Sagkyndige, og under Opførelsen maa Universitetet have Ret til at lade tilse hele Arbejdet og kontrollere, at de approberede Planer nøje følges, saavel som at Arbejdet paa alle Punkter bliver af størst mulig Soliditet. Selve Byggearbejdet maa, som Kirkeinspektionen med Rette kræver, ordnes saaledes, at det ikke i nogen Henseende bliver til Hinder for Kirkens Benyttelse. Endelig maa det sikres Universitetet, at de til Værkets Fuldendelse nødvendige Pengemidler er til Stede.

Endvidere maa Konsistorium være ganske enigt med Kirkeinspektionen i, at Vor Frue Kirke med sine nuværende Indtægter ikke kan bære de med Spirets Vedligeholdelse forbundne Byrder, og det maa da, som ogsaa i Konsistoriums foreløbige mundtlige Svar til Direktør Jacobsen stærkt fremhævet, være en nødvendig Forudsætning for Gavens Modtagelse, at der sikres Kirken Dækning for disse Udgifter. Disse vil efter Bygningsinspektørens Erklæring omfatte dels Udgifterne til den aarlige Vedligeholdelse, herunder Assurancepræmie, Tilsyn med Lynledninger, Rengøring og det stadige Haandværkereftersyn af Spirets Forankringer og Skruebolte, dels Udgiften til den fuldstændige Fornyelse af Spirets Kobbertag, der kan antages at maatte fornyes med ca. 80 Aars Mellemrum. Man tillader sig derfor at anbefale, at der træffes en Ordning, hvorved Staten paatager sig at tilvejebringe de herefter fornødne Beløb til Spirets Vedligeholdelse og Restaurering.

Skulde imidlertid Ministeriet finde det rimeligere, at disse Udgifter helt eller delvis overtages af Københavns Kommune, tillader man sig at henstille, at der fra Ministeriets Side foretages de i saa Henseende fornødne Skridt overfor Kommunen.«

Ministeriet ansaa det for nødvendigt, forinden det traf Afgørelse i Sagen, at søge Dr. Jacobsens Plan gjort til Genstand for en alsidig sagkyndig Drøftelse og Undersøgelse i et Udvalg, bestaaende af 1 Medlem, valgt af det kgl. Akademi for de skønne Kunster (Professor M. Nyrop) — 1 Medlem, valgt af Københavns Magistrat (Borgmester Th. Dybdal) — Sognepræsten ved Vor Frue Kirke, Stiftsprovst J. Paulli — Direktøren for Nationalmuseets 2den Afdeling, Dr. phil. M. Mackeprang og Departementschef O. Damkier som Formand.

Dette Udvalg afgav 21. Juni 1911 sin Betænkning. Udvalget delte sig i et Flertal (Damkier, Mackeprang, Paulli) og et Mindretal (Dybdal, Nyrop). Flertallet indstillede principalt, at Ministeriet med Tak for den tiltænkte Gave afslaar at modtage den. Subsidiært — saafremt Ministeriet skulde beslutte sig til at modtage Gaven — indstillede Flertallet:

at Tilladelsen til Spirets Opførelse ikke meddeles, førend der er fuld Sikkerhed for Dækning af Udgifterne ved dets Brandforsikring, Vedligeholdelse m. m. i Fremtiden,

at der, forinden der skrives til Arbejdets Udførelse, foreligger fuldt betryggende og tilstrækkelig reel Sikkerhed for de nødvendige Pengemidlers Tilstedeværelse hertil,

at der ligeledes forud træffes Bestemmelse om, hvorledes Omkostningerne ved Taarnurets Nedtagelse, Opbevaring og Genanbringelse saavel som Omkostningerne ved Vægtergangens Ombygning og ved de nødvendige Restaureringsarbejder omkring Portene i 5te Etage samt ved Taarnets Forsyning — helt eller delvis — med ny Puds skulle udredes,

at Tegninger, Beskrivelse og Overslag indsendes til Ministeriets Approbation, og at denne ikke meddeles, førend de ere underkastede den fornødne Bedømmelse i kunstnerisk og teknisk Henseende i Forbindelse med en statisk Undersøgelse ved sagkyndige,

at man i Anledning af de af Murmester Fussing fremhævede Betæneligheder ved Murværket i 5te Etage særlig har sin Opmærksomhed rettet paa dette Punkt ved fornævnte Undersøgelser og Beregninger,

at der samtidig med foranstaaende ogsaa indsendes de fornødne Planer til Stilladsernes Anbringelse, og at disse Planer ligeledes gøres til Genstand for sagkyndig Prøvelse, samt

at der af Ministeriet nedsættes en Komité til at føre sagkyndigt Tilsyn og Kontrol med Arbejderne ved Spirets Opførelse og til ved forefaldende Lejligheder at forhandle med Giveren.

Mindretallet anbefalede paa det varmeste, at den smukke og velmente Gave modtages.

Med Hensyn til Begrundelsen for disse Indstillinger henvises til Betænkningen, der er trykt og udkommet i Kommission hos Brødrene Salmonsens A/S.

Efter at have modtaget denne Betænkning tilskrev Ministeriet 28. Juli 1911 Konsistorium saaledes:

»I Skrivelse af 25. November f. A. udbad Konsistorium sig Ministeriets Bemyndigelse til som Patronat for Vor Frue Kirke at modtage et af Direktør, Dr. phil. Carl Jacobsen fremsat Tilbud om at ville skænke et Spir til Kirken efter Tegning af Professor Amberg. I nævnte Skrivelse

fremhævede Konsistorium, tildels støttet paa samtidig fremsendte Erklæringer over Sagen fra Kirkens Inspektion og fra dennes Arkitekt, kongelig Bygningsinspektør Martin Borch, en Række Enkeltheder af teknisk og økonomisk Natur, som maatte ordnes forinden Planen kunde sættes i Værk. Dels af Hensyn hertil, dels af Hensyn til, at der gennem Pressen og ad anden Vej fremsattes forskellige Betæneligheder ved, at dette Arbejde overhovedet bragtes til Udførelse, fandt Ministeriet det nødvendigt, forinden det traf Afgørelse i Sagen, at søge Dr. Jacobsens Plan gjort til Genstand for en alsidig sagkyndig Drøftelse og Undersøgelse i et Udvalg. Dette Udvalg har nu i forrige Maaned afgang den hosfølgende Betænkning.

Som det fremgaar af denne Betænkning, er det ikke lykkedes indenfor Udvalget at komme til Enighed om en Indstilling til Ministeriet, men medens et Mindretal indenfor Udvalget anbefaler, at Gaven modtages, har Udvalgets Flertal principalt indstillet, at Ministeriet med Tak for den tiltænkte Gave afslaar at modtage den, og subsidiært — saafremt Ministeriet skulde beslutte sig til at modtage Gaven — opstillet en Række Vilkaar for Modtagelsen.

Blandt disse Vilkaar nævner Flertallet allerførst, at Tilladelse til Spirets Opførelse ikke meddeles, førend der er fuld Sikkerhed for Dækning af Udgifterne ved dets Brandforsikring, Vedligeholdelse m. m. i Fremtiden, hvad der ogsaa saavel i Konsistoriums foreløbige mundtlige Svar til Direktør Jacobsen som i dets fornævnte Skrivelse til Ministeriet er stærkt fremhævet som en nødvendig Forudsætning for Gavens Modtagelse. I Skrivelsen til Ministeriet har Konsistorium derhos principalt anbefalet, at der træffes en Ordning, hvorved Staten paatager sig at tilvejebringe de fornødne Beløb til Spirets Vedligeholdelse og Restaurering. Subsidiært har Konsistorium henstillet, at Ministeriet, hvis det skulde finde det rimeligere, at disse Udgifter helt eller delvis overtages af Kjøbenhavns Kommune, foretager de i saa Henseende fornødne Skridt overfor Kommunen.

Idet Ministeriet i det hele har kunnet tiltræde de af Udvalgets Flertal subsidiært opstillede Vilkaar for Meddelelse af Tilladelse til Spirets Opførelse og for Arbejdets Udførelse, har det med Hensyn til Spørgsmaalet om den fremtidige Vedligeholdelse m. m. af Spiret ment at burde følge Konsistoriums principale Indstilling om at søge en Ordning truffet, hvorved Staten paatager sig disse Udgifter. Ministeriet har saa meget mere ment at burde følge den af Konsistorium saaledes angivne Vej, som den indirekte giver Lovgivningsmagten en Lejlighed til at udtale sig angaaende Spørgsmaalet om Spirets Opførelse. Ikke alene ved Nyopførelse af Statens Bygninger, men ogsaa ved Foretagelse af større Forandringer ved disse er det jo sædvanligt, at Lovgivningsmagten faar Adgang til at gøre sig bekendt med Planerne og udtale sin Mening derom derigennem, at Spørgsmaalet om Udredelsen af Udgifterne derved forelægges Bevillingsmyndigheden. At noget lignende ogsaa sker i dette Tilfælde, hvor det gælder ikke alene Staden Kjøbenhavns men hele Landets Hovedkirke, maa Ministeriet finde saa meget mere ønskeligt, som Meningerne om Ønskeligheden eller Forsvarligheden af den paatænkte Foranstaltning baade mellem de særlig sagkyndige og andre have vist sig at være stærkt delte. Ministeriet er derfor sindet i den forestaaende Rigsdagssamling at ville fremsætte et Lovforslag om Statens Overtagelse af Vedligeholdelsen af et Spir paa Vor Frue Kirke.

Hvilket man ikke har villet undlade at meddele Konsistorium, skønt det altsaa kun kan være et foreløbigt Svar paa dets Henvendelse til Ministeriet om Bemyndigelse til at modtage det foreliggende Gavetilbud.«

Det i Ministeriets Skrivelse nævnte Lovforslag, der blev fremsat i Folketinget den 22. November 1911, var saalydende:

»Forslag til Lov

om Statens Overtagelse af Vedligeholdelsen af et Spir paa Vor Frue Kirke i København.

Ministeren for Kirke- og Undervisningsvæsenet bemyndiges til paa Statskassens Vegne at overtage Udgifterne ved den fremtidige Vedligeholdelse af et Spir paa Vor Frue Kirke i København fra den Dag at regne, da Spiret afleveres fuldt færdigt.

Forinden den endelige Tilladelse til Spirets Opførelse gives af Ministeren, maa det foreligge godtgjort, at de fornødne Midler til Opførelsen saavel som til Udredelsen af Udgifterne ved alle af Opførelsen foranledigede Foranstaltninger ere behørig sikrede, hvorhos Tegninger, Beskrivelse og Overslag skulle være godkendte af Ministeren efter at være underkastede den Bedømmelse i kunstnerisk og teknisk, navnlig ogsaa statisk, Henseende, som han anser fornøden.

Endvidere nedsættes der af Ministeren en Komité til at føre sagkyndigt Tilsyn med Arbejderne ved Spirets Opførelse. Fornøden Instruks for denne Komité udfærdiges af Ministeren.

Omkostningerne ved den forannævnte Undersøgelse saavel som ved Komiteens Tilsyn blive Statskassen uvedkommende.«

Om Bemærkningerne til dette Lovforslag og om dets Behandling i Folketinget henvises til Rigsdagstidende 1911—12, Tillæg A. Sp. 3375—76, Folketingstidende Sp. 2204, 2205—07, 2989—3057 og 4870—4932 og Tillæg B. Sp. 619. Behandlingen endte med, at Tinget den 7. Februar 1912 vedtog en saalydende Paastand paa Overgang til den næste Sag paa Dagsordenen:

»Idet Folketinget udtaler, at det nærer Utilbøjelighed til at lade Staten overtage Vedligeholdelsen af et Spir paa Frue Kirke, og endvidere henviser til Tilbudet fra Brygger C. Jacobsens Sønner og Direktionen for Ny Carlsbergfonden, finder Tinget, at det under de saaledes foreliggende Forhold er unødvendigt at fortsætte Behandlingen af Lovforslaget, og gaar derfor over til den næste Sag paa Dagsordenen.«

Det i Dagsordenen nævnte Tilbud lød saaledes:

»Til Folketingsudvalget angaaende Statens Overtagelse af Vedligeholdelsen af et Spir paa Vor Frue Kirke i København.

Efter de Udtalelser, der fremkom under Behandlingen i Folketinget af Lovforslaget angaaende Vedligeholdelsen af et Spir paa Frue Kirke i København, gaar jeg ud fra, at Udgifterne til denne Vedligeholdelse ikke ville blive overtagne af Staten.

Skønt jeg herefter maa antage, at Rigsdagen ikke iøvrigt vil beskæftige sig med Spørgsmaalet om, hvorledes der ad anden Vej skaffes Sikkerhed for Udredelsen af disse Udgifter, har jeg dog troet at burde meddele

det ærede Udvalg, at mine to Sønner, Helge og Vagn Jacobsen, allerede den 31. Juli d. A. have foreslaaet mig at tilbyde Staten for deres Regning at bekoste Spirets Vedligeholdelse, saa længe de levede, og at stille et Beløb af 100,000 Kr. til Disposition efter deres Død til Spirets Vedligeholdelse i Fremtiden.

For yderligere at fjerne enhver Mulighed for, at Rejsningen af Spiret i Fremtiden skal kunne paadrage Staten, Universitetet eller nogen anden Stats- eller kommunal Institution nogen pekuniær Forpligtelse, har Direktionen for Ny Carlsberg Fonden erklæret sig villig til at paatage sig Garantien i saa Henseende.

Jeg gaar iøvrigt ud fra, at det nærmere med Hensyn saavel til det paagældende Fonds statutmæssige Fundering som til Indholdet af og Formen for Ny Carlsberg Fondens Garantiforpligtelse vil blive Genstand for Forhandling med Kultusministeriet.

Carlsberg, den 16. December 1911.

Ærbødigst
Carl Jacobsen.«

og blev sendt Konsistorium 20. Februar 1912 af Dr. Jacobsen, der samtidig meddelte, at Direktionen for Ny Carlsberg Fondet var »villig til — om Konsistorium maatte ønske det — allerede nu at give den omspurgte Garanti et formentlig ganske uangribeligt Grundlag gennem Udsondring af en særlig Garantifond med et saa stort Beløb, som maatte være nødvendigt, anbragt i sikre Papirer, og med Konsistoriums Forbuds Paategning, samt saaledes, at Renten og eventuelt Kapitalen forlods skal tjene til Fyldestgørelse for Fondens mulige Forpligtelser i den her omhandlede Retning.«

Efter at Sagen havde været behandlet i Konsistoriums Møder den 14. Februar og 13. Marts 1912 blev den under 25. Marts indsendt til Ministeriet med følgende Udtalelse:

»I vedlagte Skrivelse af 20. f. M. har nu Direktør Jacobsen, idet han fremsender en Afskrift af den Skrivelse, hvori det nævnte Tilbud blev meddelt det vedkommende Folketingsudvalg, tilføjet, at Direktionen for Ny Carlsberg Fondet er villig til at gøre den omspurgte Garanti effektiv gennem Udsondring af en særlig og fuldt ud sikret Garantifond med et saa stort Beløb, som maatte være nødvendigt.

Idet Konsistorium forelægger den saaledes indkomne Skrivelse for det høje Ministerium, skal det udtale, at det vel vedblivende maa fastholde det som en nødvendig Forudsætning for Spirets Modtagelse, at der sikres Kirken Dækning for de med Spirets Vedligeholdelse forbundne Udgifter, men at det ikke lægger afgørende Vægt paa, om dette netop, som i dets Skrivelse af 25. November 1910 anbefalet, sker ved Statens eller Kommunens Overtagelse af de deraf flydende Byrder. Hovedsagen for det er, at der skaffes Kirken fuld Sikkerhed i saa Henseende, og det finder, at en saadan Sikkerhed ogsaa vil kunne tilvejebringes ved Henlæggelse af en Garantifond paa den af Direktør Jacobsen antydede Maade. Under Forudsætning af, at der ad denne Vej skaffes fuld tilstrækkelig Sikkerhed for Vedligeholdelsesudgifterne, og paa de øvrige i dets Skrivelse af 25. November 1910 fremhævede Vilkaar finder Konsistorium da at maatte fastholde sin i den anførte Skrivelse gjorde Indstilling og tillader sig at

afvente det høje Ministeriums Afgørelse med Hensyn til denne paa det nu foreliggende Grundlag.

Et fra Professor H. Scharling modtaget Mindretalsvotum vedlægges.«

»Et Mindretal (H. Scharling) kan ikke tiltræde Konsistoriums Erklæring, men føler sig bunden af dets tidligere afgivne Udtalelse, at Konsistorium kan tiltræde Opførelsen af det paatænkte Frue Spir under Forudsætning af Statens eller Kommunens Garanti for Spirets Vedligeholdelse. Mindretallet kan derfor ikke godkende, at Ny Carlsberg Fondets Garanti ligestilles med Statens Garanti og sættes i Stedet for den. Ej heller finder det, at der ved det paatænkte Garantifond gives Kirken fuld Sikkerhed for det Nødvendige til Spirets Vedligeholdelse, saa meget mindre, som det vistnok vil være umuligt paa Forhaand at beregne Omfanget og Størrelsen af de Udgifter, som hertil ville kræves. Mindretallet maa derfor for sit Vedkommende fraraade Opførelsen af det paatænkte Spir og føler sig styrket i denne Opfattelse ved de fremkomne Indlæg i Sagen af flere Architekter og Kunstnere, blandt hvilke som særlig Sagkyndige maa nævnes Etatsraad, Architekt Vilh. Petersen, Etatsraad, Architekt H. Storch og fhv. borgerlige Væрге for Vor Frue Kirke Architekt H. Fussing samt Kunstakademiets Direktør, Maleren Viggo Johansen. Alle disse have nedlagt kraftige Indsigelser imod en saadan Vandalisme mod Frue Kirke som at paa tvinge denne i klassisk Stil opførte Kirke et kæmpemæssigt Spir i Barokstil. Hertil kommer endnu de overordentlige økonomiske og tekniske Vanskeligheder, som muligvis kunne standse Værket paa Halvvejen, saa at Resultatet bliver, at Frue Kirke faar sit karakterfulde Taarn, som sammen med Kirken danner en sluttet arkitektonisk Helhed, ombyttet med et halvfuldendt Spir i en helt fremmedartet Stil, der for Eftertiden vil tage sig ud som et lunefuldt barokt Indfald, hvad der kun lidet stemmer med den alvorsfulde Stil, hvori en Kirkebygning bør holdes og bevares.«

Ministeriet svarede 30. Marts 1912 saaledes:

»I Anledning heraf skal Ministeriet tjenstlig meddele, at ligesom man i Skrivelse af 28. Juli f. A. har givet sin Tilslutning til Konsistoriets Indstilling om at meddele Tilladelse til Spirets Opførelse under Forudsætning af, at Staten paatog sig Vedligeholdelsesudgifterne, saaledes kan man efter, hvad der senere er passeret i Sagen, ogsaa slutte sig til Konsistorium, naar dette nu udtaler, at Hovedsagen er, at der skaffes Kirken fuld Sikkerhed for Dækningen af de ommeldte Udgifter, og at saadan Sikkerhed ogsaa vil kunne tilvejebringes ved Henlæggelse af en Garantifond paa den af Direktør Jacobsen antydede Maade. Ministeriet skal derfor anmode Konsistorium om gennem Forhandling med Kirkens Inspektion og Arkitekt at ville tage Spørgsmaalet om Størrelsen af denne Garantikapital under nærmere Overvejelse, hvorefter man forventer at modtage Indstilling fra det om dens endelige Fastsættelse og Sagens nærmere Ordning i Overensstemmelse med foranstaaende.«

Konsistorium nedsatte derefter i Møde den 24. April 1912 et Udvalg bestaaende af Rektor, Referendarius consistorii, Universitetets Kvæstor og Professorerne, Dr. Kr. Erslev og J. C. Jacobsen til at foretage den i Ministeriets Skrivelse nævnte Forhandling om de nærmere Betingelser for Sagens Ordning.

Dette Udvalg anmodede straks Dr. Jacobsen om at tilstille det nøj-

agtige Oplysninger angaaende de i Betænkning fra det den 2. December 1910 af Ministeriet for Kirke- og Undervisningsvæsenet nedsatte Udvalg S. 25 nævnte Punkter samt det særlig i Konsistoriums Skrivelse af 25. November 1910 fremdragne Punkt om Kirkens uhindrede Benyttelse under Opførelsen, jfr. Udvalgsbetænkningen S. 32—33, ledsagede af Planer, Tegninger, Beskrivelser, Overslag m. v.

Da det endvidere af Artikler i forskellige Fagskrifter var Udvalget bekendt, at der i Udlandet er opført Spir af Jærnbeton, ligesom det af herværende Ingeniører er hævdet, at saadanne Konstruktioner meget vel lader sig anvende til Frue Kirkes Spir, fandt Udvalget, under Hensyn til den Fare som et saa højt Spir, udført af Tømmer, stedse vil være for Kirken og dens Omgivelser, det rettest at tage Mulighederne for at faa en Jærnbetonkonstruktion anvendt, under Overvejelse, og anmodede Dr. Jacobsen, for at dette Spørgsmaal kunde blive fuldt belyst, om ligeledes at fremskaffe en Erklæring om dette Punkt fra særligt sagkyndige.

Efter at de paagældende Oplysninger — hvoraf skal nævnes, at den samlede Sum til Spirets Opførelse var beregnet til 420,000 Kr., som Dr. Jacobsen tilbød at henlægge i en Bank, saasomt Opførelsen var vedtaget — tilligemed Planer, Tegninger, Beskrivelser m. v. fra Arkitekten, Professor H. S. Amberg og Erklæringer fra Professor A. S. Ostfeld angaaende Taarnets og dets Fundamenters Bæreevne og Stabilitet m. v. var blevet tilstillede Udvalget, og dette havde ført indgaaende Forhandlinger med Dr. Jacobsen, Kirkeinspektionen, kgl. Bygningsinspektør, Arkitekt Martin Borch og andre, tilskrev det 16. Januar 1913 Konsistorium saaledes:

»Efter at man fra Direktør Jacobsen har modtaget nogle af Professor Amberg udførte Tegninger og Planer til Genopførelsen af Spiret paa Frue Kirke, tillader Udvalget sig herved at foreslaa, at der til Bedømmelse af, om den her foreslaaede Rekonstruktion af Spiret maa anses for kunstnerisk tilfredsstillende, nedsættes en Komité, bestaaende af 5 Medlemmer, nemlig: Kgl. Bygningsinspektør, Arkitekt Martin Borch, Professor, Arkitekt Martin Nyrop, et Medlem, som Kunstakademiet opfordres til at forandlege valgt af og blandt Akademiraadets Arkitekter, et Medlem valgt af Akademisk Arkitektforenings Bestyrelse, samt en af Direktør Jacobsen valgt Arkitekt.«

I Konsistoriums Møde 22. Januar 1913 vedtoges det at nedsætte den foreslaaede Komité, og der skete derefter Henvendelse til Kunstakademiet, Arkitektforeningen og Dr. Jacobsen om at foretage Valg til og til Arkitekterne Borch og Nyrop om at tiltræde Komiteen. De to Herrer erklærede sig villige dertil, Arkitektforeningen valgte Slotsarkitekt Thorvald Jørgensen og Dr. Jacobsen Professor Hack Kampmann. Kunstakademiet meddelte derimod 11. Marts 1913:

»At da Akademiet anser Anbringelsen af et Spir paa et helstøbt og fra Bygmesterens Side afsluttet Værk som Frue Kirke for i kunstnerisk Henseende forkasteligt, kan det ikke ønske at lade sig repræsentere i en Kommission, som har eller kan have det Formaal at fremme denne Sag.

Akademiet beklager derfor meget, i dette Tilfælde ikke at kunne imødekomme Konsistoriums Henvendelse.«

Konsistorium anmodede derefter 31. Marts 1913 de 4 nævnte Herrer om at foretage Bedømmelsen, idet det dog overlodes til Komiteen selv, om den maatte ønske det, at supplere sig med et 5te Medlem. Komiteen op-

fordrede i Henhold hertil Arkitekt Ulrik Plesner til at indtræde som Medlem, men da han ikke var villig dertil, besluttedes det at undlade videre Forsøg i saa Henseende. Komiteen afgav 10. Maj 1913 til Konsistorium følgende

Betænkning om Frue Kirkes Spir.

Besvarelsen af det høje Konsistoriums Spørgsmaal til os »om hvorvidt den i Professor Ambergs Tegning foreslaaede Rekonstruktion af Frue Kirkes Spir maa anses for kunstnerisk tilfredsstillende« vil afhænge af, i hvilket Forhold man maatte forlange, at Rekonstruktionen skal staa til det gamle Spir eller rettere til de Afbildninger, der findes af dette, idet man her kan vælge imellem enten:

- 1) at søge genskabt Vincent Lerches Spir i saa nøje Overensstemmelse som muligt med den af de foreliggende Opmaalinger, der maa antages bedst at gengive det gamle Spirs Former, eller
- 2) kun benytte denne Opmaaling som Ledemotiv ved Rekonstruktionen, saaledes at man ikke følger de i Opmaalingen givne Forhold, men lægger til og trækker fra, hvor man efter sit personlige Skøn maatte mene at opnaa et heldigere Resultat.

Af disse to Former for Rekonstruktionen af Frue Spir anser vi den første for at være den rigtigste, fordi det Indgreb i F. C. Hansens Bygningsværk, som nødvendiggores ved Spirets Opførelse, har sin væsentligste Berettigelse og Begrundelse i Ønsket om at genskabe et af vore Fædre beundret Bygningsværk, hvis Tilintetgørelse er knyttet til et sørgeligt Afsnit af Landets og Byens Historie. Derfor bør efter vor Mening det nye Spir holdes saa nær som muligt til det gamle, thi kun derved faar det Værd som en virkelig Genfødsel af det ødelagte Værk.

Den af Laurids deThurah i Rigsarkivet beroende Opmaaling antages at være den bedste Gengivelse af det gamle Spir, og i Henhold til ovenstaaende maatte Architekten være bundet til de i denne Opmaaling givne Forhold mellem Spirets enkelte Partier og disses til Helheden, men iøvrigt til en vis Grad have frie Hænder ved Behandlingen af Profiler, Kapitæler, Ornamentik etc., da man neppe tør gaa ud fra, at disse Bygningsdele skulle være korrekt gengivne i en Opmaaling af saa forholdsvis ringe Størrelse. Ligeledes vilde vi finde det urimeligt at gentage Lerches Fejl med Hensyn til den overdreven høje Fløjstang.

Ved Rekonstruktionen af Taarnpartiet mellem Vægtergangen og Spiret maatte da ogsaa Opmaalingen heraf med dens pompøse Skjolddekoration saa vidt muligt følges.

Professor Amberg har i det Forslag, der er forelagt os til Betænkning, foretaget betydelige Afvigelser fra Opmaalingens Proportioner, saavel i Helheden som i de enkelte Partier for at opnaa de Forbedringer i Lerches Komposition, Professor Amberg efter sit individuelle Syn paa Sagen har ment det heldigt at foretage, medens Professoren i den til Konsistorium oprindelig indsendte Skitse har holdt sig nærmere til Thurahs Opmaaling, hvilket vi i Henhold til det foran sagte anser for rigtigst.

I nævnte Skitse var Vægtergangen hævet, men ligesom Professor Amberg ved sit endelige Forslag er kommet til det Resultat, at den bør beholdes paa sin oprindelige Plads, saaledes haaber vi, at Kunstneren

ogsaa for Spirets Vedkommende vil kunne tiltræde det af os hævdede Standpunkt med Hensyn til Princippet for dets Fornyelse.

Vilde man imidlertid anse det under Punkt II anførte Princip for Rekonstruktion som rigtigere, maatte selvfølgelig den Kunstner, hvem Opgaven betroes, have frie Hænder til under sit Ansvar at foretage de Ændringer, der efter hans Opfattelse maatte skønnes at være Forbedringer, idet man ikke vel udefra kan give ham Forskrifter i saa Henseende. Skulde derfor Konsistorium være af den Anskuelse, at dette Princip bør følges, skal der ikke af os gøres nogen Indvending imod Antagelsen af det foreliggende Projekt, om vi end maa finde det betænkeligt, at Spiret indtil Fløjstangen i dette er gjort betydeligt højere end angivet i Thurahs Opmaaling.

Ved at moderere og udglatte de gamle Former, rette lidt hist og lidt her kan maaske i visse Retninger opnaaes Forbedringer, men vi befrygter, at man derved tillige forflygtiger det Humør, det Liv, der — trods alt — dog fandtes i det gamle Spir, og saaledes for en Del udvisker dets Tidspræg.

Det er derfor meget tvivlsomt, om man ikke ved at rette paa de formentlige Fejl falder fra Skylla i Charybdis, og i ethvert Tilfælde faar man paa denne Maade ikke en Genfødelse af det gamle Spir, men kun en Mellemting mellem dette og en moderne Komposition, hvilket vi anser for uheldigt.

Vi tillade os derfor at henstille, at der af Konsistorium foranlediges fremskaffet et Udkast, udført efter det under Punkt I anførte Princip, idet vi tilføje, at vi vilde anse det for særdeles ønskeligt, at der, forinden dette udarbejdedes, udførtes en Model af Spiret nøjagtig efter Thurahs Opmaaling og i samme Maalestok, som Modellen i Glyptoteket.

Herigennem vil man komme til Klarhed over, om det er nødvendigt ved Rekonstruktionen at ændre visse Dele, der i Opmaalingen synes at være af overdrevne Dimensioner, saasom Gesimsudladninger, Vaser etc., eller om man for disse Enkeltheds Vedkommende ogsaa kan blive staaende ved Opmaalingens Angivende.«

Kjøbenhavn, den 10. Maj 1913.

Martin Borch. Thorvald Jørgensen. H. Kampmann. M. Nyrop.

I Konsistoriums Møde 21. Maj 1913 besluttedes det i det Hele at slutte sig til Komiteens Betænkning om Rekonstruktionen af Frue Kirkes Spir, og man anmodede derfor 24. Maj Dr. Jacobsen om at lade udføre en Model af Spiret nøjagtig efter Thurahs Opmaaling og i samme Maalestok som Modellen i Glyptoteket, samt at lade udarbejde et Udkast udført efter det ovennævnte, i Betænkningen under Punkt 1) anførte Princip.

Den 13. Juni 1913 meddelte Dr. Jacobsen, at Modellen med tilhørende Tegninger var færdig og vilde være udstillet i Nicolai Taarn til Bedømmelseskomiteens Besigtigelse fra 16. Juni. Den 29. August 1913 afgav Komiteen følgende Erklæring:

»I Henhold til det høje Konsistoriums Opfordring af 24. Maj d. A. Jour. Nr. 95, har vi undertegnede besigtiget den af Direktør Jacobsen ved Professor Amberg udarbejdede Model af Frue Kirkes Spir, der i forstørret Maalestok gengiver det gamle Spir efter Thurahs, i Rigsarkivet beroende Opmaaling.

Naar vi i vor Skrivelse til Konsistorium af 10. Maj d. A. har hævdet, at Spiret bør søges genskabt i saa nøje Overensstemmelse som muligt med Vincent Lerches Spir, da har den foreliggende Model bestyrket os i denne vor Mening.

Medens man nemlig ved Betragtning af Thurahs Tegning kunde være i Tvivl om, hvor vidt de indbyrdes Forhold i Spirets Hovedpartier vilde virke fuldt tilfredsstillende og om ikke de angivne Gesimsfremspring og dekorative Enkeltheder var gengivet med for overdrevne Dimensioner, bliver man gennem Modellen glædelig overrasket ved at se, hvor ypperligt Spiret er opbygget og hvor udmærket de store Gesimsfremspring og dekorative Enkeltheder ere afpassede efter Helheden.

Skønt Thurahs Opmaaling ikke tør antages at være en fuldtud nøjagtig Gengivelse af det gamle Spir, er den dog nu det eneste Grundlag for en Rekonstruktion og vi maa derfor bestemt tilraade ved Genopførelsen nøje at følge den for Hovedforholdenes Vedkommende og ligeledes at holde sig til Opmaalingens Gesimsfremspring og dens Placering og Størrelse af Kugler, Vaser og andre dekorative Enkeltheder.

Kun skal vi gentage den i vor forrige Skrivelse til Konsistorium gjorte Bemærkning om det urimelige i at gentage Lerches Fejl med den overdrevent høje Fløjstang.

Endvidere mener vi, at Vægtergangen med dens Konsoller og Rækværk samt Taarnpartiet mellem denne og Spiret bør udføres i Overensstemmelse med Opmaalingen, ligesom ogsaa den store Skjolddekoration og Udsmykningen om Uhrskiven paa Taarnets Vestside.«

Efter Forslag af Udvalget sluttede Konsistorium sig i Møde 17. September 1913 til Komiteens Indstilling.

Med Hensyn til Opførelsen og Vedligeholdelsen af Spiret var der efter indgaaende Forhandlinger mellem Dr. Jacobsen, Udvalget og et af dette nedsat Underudvalg under 13. Februar 1913 afgivet følgende

»Tilbud

fra Brygger, Dr. phil. Carl Jacobsen, Helge og Vagn Jacobsen samt fra Direktionen for Ny Carlsbergfondet angaaende Opførelsen og Vedligeholdelsen m. m. af et Spir paa Frue Kirke.

§ 1. Spiret opføres i nøje Overensstemmelse med de approberede Tegninger og Overslag, dog saaledes, at der vil kunne foretages saadanne mindre væsentlige Forandringer i den oprindelige Byggeplan, som efter de under Arbejdet indvundne Erfaringer findes formaalstjenlige, og om hvilke der opnaas Enighed mellem Bygherren og Konsistorium. Opførelsen af Spiret fremmes saaledes, at det kan paaregnes fuldført i Løbet af 4—5 Aar.

§ 2. Bygherren forhandler i alle Spørgsmaal vedrørende Spiret, der maatte opstaa under Arbejdets Udførelse, med den Repræsentant, som Konsistorium maatte vælge, til paa dets Vegne at tilse Opførelsen af Spiret.

§ 3. Spirets Opførelse, derunder samtlige af Byggeforetagendet følgende Arbejder ved Taarnet eller den øvrige Kirke, bekostes af Brygger, Dr. phil. Carl Jacobsen, der derhos tilbyder at erstatte enhver Skade, der ved Uheld eller paa anden Maade tilføjes Kirken ved Byggeforetagendet.

§ 4. Til Sikkerhed for, at de til Byggeforetagendets Gennemførelse fornødne Midler til enhver Tid er tilstede, tilbyder Brygger Jacobsen dels

at indsætte i en af Byens Hovedbanker et kontant Beløb af 170,000 Kr. paa en Konto, der vil være at betegne som Frue Kirkes Spirs Bygningskonto, og hvis Midler ikke skal kunne anvendes til andet Formaal end det nævnte, dels at deponere paa et nærmere angivet sikkert Sted gode og let realisable Værdipapirer til en samlet Sum af 330,000 Kr.

Der gives Konsistorium Adgang til at forvise sig om, at der ikke paa den paagældende Konto i vedkommende Bank er trukket mere eller det deponerede Beløb i Værdipapirer er formindsket i højere Grad, end at der til enhver Tid henligger rede Penge eller Værdipapirer til et samlet Beløb, der mindst er lige saa stort, som Udgiften til den tilbagestaaende Del af Byggearbejdet paaregnes at andrage.

Vedligeholdelsen.

I Overensstemmelse med den af Konsistorium udtalte Forudsætning for sin Tilslutning til Rejsningen af Spiret paa Frue Kirke tilbyder Brygger Carl Jacobsen, Helge og Vagn Jacobsen samt Direktionen for Ny Carlsbergfondet paa Fondets Vegne paa nedenanførte nærmere Vilkaar at sikre Kirken, at der ikke efter Arbejdets Fuldførelse paafores Kirken nogen Udgift af Spiret.

§ 1. Brygger Carl Jacobsen paatager sig Vedligeholdelsen af Spiret saa længe, han lever. Efter hans Død overgaar denne Forpligtelse paa Helge og Vagn Jacobsen. Vedligeholdelsespligten omfatter dels alt, hvad der hører til at holde Spiret i fuldstændig god Stand, dels Spirets fulde Forsikring mod Brandskade.

§ 2. Som en Grundfond, hvis Renter skulle anvendes til den ovennævnte Vedligeholdelse m. m. af Spiret, indbetaler Helge og Vagn Jacobsen ved Byggearbejdets Paabegyndelse hver 50,000 Kr., ialt altsaa 100,000 Kr. i Ny Carlsbergfondets Kasse, saaledes at disse 100,000 Kr. stedse skulle holdes adskilte fra Ny Carlsbergfondets øvrige Midler, og maa kun anvendes i det ovenfor angivne Øjemed. Forsaavidt Renterne af de nævnte 100,000 Kr. ikke i de enkelte Aar maatte medgaa til Spirets Vedligeholdelse, Assurance m. m., skulle de resterende Renter udbetales til Helge og Vagn Jacobsen ved Regnskabsaarets Slutning, saalænge de er i Live, med Hølvdelen til hver. Omvendt er Helge og Vagn Jacobsen, efter Brygger Carl Jacobsens Død, forpligtede til saa længe de lever, at udrede samtlige de nævnte Vedligeholdelsesudgifter m. m., for hvilken Forpligtelse Ny Carlsbergfondet indestaar.

§ 3. Fondet forpligter sig derhos til efter Helge og Vagn Jacobsens Død, i Overensstemmelse med de ovenfor under Post 1 angivne Bestemmelser, at overtage samtlige Udgifter ved Spirets Vedligeholdelse og Hovedistandsættelse, jfr. herved § 5. Til Fyldestgørelse af denne Opgave bliver der fra Brygger Carl Jacobsens Død at regne af Fondets Midler at henlægge en Sum af 20,000 Kr. aarlig, indtil der ialt er henlagt 200,000 Kr., hvilken Sum i Forbindelse med de ovennævnte til Fondet indbetalte 100,000 Kr. bliver at baandlægge som en Kapital, af hvis Renter forlods alle Udgifter i det omhandlede Øjemed bliver at afholde, saaledes at kun de ved Regnskabsaarets Afslutning uanvendte Renter kan anvendes til Fyldestgørelse af Ny Carlsbergfondets øvrige Opgaver. Hvis Kravene til Spirets Vedligeholdelse eller Hovedistandsættelse i noget Aar maatte medføre, at

Kapitalen maa angribes, bliver i de følgende Aar de uanvendte Renter af Kapitalen at oplægge, indtil denne paany har opnaaet sin tidligere Størrelse.

Til Sikkerhed for de af Fondet saaledes paatagne Forpligtelser tilbyder Direktionen indtil de ovennævnte 200,000 Kr. er henlagt, at deponere en Panteobligation, stor 200,000 Kr., med Sikkerhed i de Fondet tilhørende Kirkegrunde Matr.-Nr. ....

§ 4. For saa vidt en hel Fornylse af Spirets Kobberdækning skulde blive nødvendig, medens begge Brødrene Jacobsen eller en af dem endnu er i Live, skal Udgiften hertil dog falde udenfor den af dem overtagne Pligt, idet denne Fornylse paahviler Ny Carlsbergfondet. Spiret skal holdes afspærret og utilgængeligt for Offentligheden.

§ 5. Med Hensyn til det umulige i at overse, hvad en fjernere Tid vil bringe af Forandringer i Pengenes Værdi og Omkostningerne ved de af Fondet overtagne Udgifter til Spirets Vedligeholdelse m. v., deponerer Brygger Carl Jacobsen samtidig med Spirets Aflevering i Ny Carlsbergfondets Kasse en Sum af 10,000 Kr., hvilket Depositum i 100 Aar skal forøges med Renter og Rentes Renter. I indeværende Aarhundrede kan dog af dette Depositum ydes Bidrag til eller fuld Dækning for Udgiften ved en ny Kobberdækning, dog at der ikke i det nævnte Øjemed maa anvendes udover Halvdelen af, hvad dette Depositum indeholder til vedkommende Tidspunkt. Efter Udløbet af de 100 Aar efter at dette Depositum er stillet, overgaar Restkapitalen til Ny Carlsbergfondets almindelige Formaal, eventuelt med et Fradrag, ifald det skulde vise sig at være nødvendigt at forøge den ovenfor omhandlede Kapital paa ialt 300,000 Kr., ligesom der ogsaa kan fradrages et mindre Beløb til Etablering af en ny Fremvækstkonto.

§ 6. Med Hensyn til muligt indtrædende Uoverensstemmelser mellem Kirkens Patron og den, hvem Vedligeholdelsen af Spiret til enhver Tid paahviler, bliver Afgørelsen at henvise, angaaende Omfanget og Indholdet af det enkelte Aars Vedligeholdelsesarbejde, til det af Ministeriet for Kirke- og Undervisningsvæsenet nedsatte særlige Kirkesyn.

Det er en Forudsætning, at der ikke ligeoverfor Frue Spir bliver gjort andre Fordringer gældende end dem, der som Regel stilles til Vedligeholdelsen af Spir af lignende Beskaffenhed paa andre offentlige Bygninger.«

(Underskrifter).

Dette Tilbud forelagde Udvalget 11. September 1913 for Konsistorium, idet det anbefalede, »at Konsistorium for sit Vedkommende modtager dette Tilbud, dog med følgende nærmere Ændringer og Tilføjelser:

I. Med Hensyn til Opførelsen.

ad § 1) Opførelsen af Spiret maa fremmes saaledes, at det kan paaregnes fuldført i Løbet af 3—4 Aar.

I Stedet for den foreslaaede § 2 sættes:

Tilsynet med Arbejdet føres paa Konsistoriums Vegne af et Byggeudvalg bestaaende af en Arkitekt, der efter Forhandling med Brygger Jacobsen vælges af Konsistorium, Universitetets Kvæstor, et Medlem valgt af Konsistorium blandt dets Medlemmer og et Medlem valgt af Kirkeinspektionen. Der tillægges Arkitekten et aarligt Honorar, som udredes af Bygherren.

I Forbindelse dermed maa der i Modtagelsesskrivelsen mindes om, at der, forinden Byggeforetagendet kan paabegyndes, maa træffes en endelig Ordning angaaende forskellige Forhold, saaledes navnlig angaaende Stilledernes Anbringelse og Arbejdets hele Udførelse paa en saadan Maade, at det ikke bliver til Hinder for Kirkens Benyttelse.

ad § 4) De her angivne Summer maa rettes i Overensstemmelse med Overslagssummen efter de nye Planer og Beregninger. Under Hensyn til den Usikkerhed, der nødvendig maa gøre sig gældende ved et saadant Byggeforetagende, maa der til Overslagssummen føjes et Tillæg af ca. 20 pCt. Det maa anses for en Selvfølge, at de Obligationer, der deponeres til Sikkerhed, efter deres reelle Værdi ifølge Kursen maa repræsentere de opgivne Beløb.

Det bør endvidere fremhæves som en Forudsætning, at den nævnte Kapital forinden Byggeforetagendets Paabegyndelse anbringes paa en Maade, der sikrer dens udelukkende Anvendelse til det angivne Øjemed (f. Eks. at Obligationerne forsynes med Prohibitivpaategning).

II. Med Hensyn til Spirets Vedligeholdelse.

Angaaende denne bør i Modtagelsesskrivelsen betones den i Indledningen fastslaaede Bestemmelse af Pligtens Omfang »at sikre Kirken, at der ikke efter Arbejdets Fuldførelse paaføres Kirken nogen Udgift af Spiret«, saa at de følgende nærmere Regler maa forstaas i Overensstemmelse hermed.

Ved Bestemmelsen i § 2 maa det udtales, at man forstaar denne saaledes, at de 100,000 Kr. stedse som en uformindsket Kapital skal holdes til Disposition til det angivne Øjemed.

Ved Bestemmelsen i § 3, 2. Stk. maa det fremhæves som en Forudsætning, at den her omhandlede Sikkerhed ydes som en 1ste Prioritet, og at Grundenes Værdi paa paalidelig Maade konstateres.

I Stedet for § 6, 1. Stk., sættes:

Alle Spørgsmaal angaaende Spirets Vedligeholdelse afgøres af Kirkens Bestyrelse i Forbindelse med en bygningskyndig Mand valgt af Ny Carlsbergfondets Direktion. I Tilfælde af Uenighed henvises Sagen til Kirke- og Undervisningsministeriets Afgørelse.

Endelig maa det med Hensyn til samtlige de Forpligtelser, som Brygger Jacobsen ved Tilbudet paatager sig, saavel med Hensyn til Spirets Opførelse som til dets Vedligeholdelse, udtales som en selvfølgelig Forudsætning, at de i Tilfælde af hans Død gaar over paa hans Bo.«

Ogsaa til dette Forslag sluttede Konsistorium sig i Møde 17. September 1913 — dog med den Tilføjeelse, at der af Konsistorium vælges ikke et men to Medlemmer til Byggeudvalget — og sendte derefter 22. September 1913 Sagen til Kirkeinspektionen med Anmodning til denne om at afgive sin Udtalelse. Inspektionen udtalte 9. Oktober følgende:

»I Gensvar paa det høje Konsistoriums meget ærede Skrivelse af 22. September d. A. med Bilag, skal man, efter at have gjort sig bekendt med Indstillingen af 11. September s. A. fra Udvalget ang. Frue Kirkes Spir til Modtagelse af Brygger Dr. Jacobsen m. fl.s Tilbud af 13. Februar d. A., idet man forøvrigt kan slutte sig til Udvalgets Indstilling, tillade sig hertil at gøre følgende Bemærkninger:

ad § 1) tilføjes »der maa ikke arbejdes i eller ved Kirken saalænge kirkelige Handlinger foregaa, samt i passende Tid, f. Eks. 1 Time før og $\frac{1}{2}$ Time efter.«

ad § 3) Man tillader sig at henlede Konsistoriums Opmærksomhed paa at Kirkens Ringer f. T. har en aarlig Indtægt af ca. 200 Kr. ved at forevise Udsigten fra Taarnets Vægtergang, dette kan ikke ske under Ombygningen, hvorfor han formentlig bør have Erstatning for det Tab han derved lider.

ad § 4) Enig i, at der til Overslagssummen forøges et Tillæg af mindst 20 pCt., men forinden maa Overslagets Rigtighed i alle Henseender nøje prøves.

Samtidig formener man at burde nævne:

Til trods for Prof. Ostenfeldts Udtalelser om at den foreslaaede Jernbetonramme under Spiret skulde overflødig gøre Forankringer ned igennem det gamle Taarn, anser man det for det forsigtigste, at saadanne foretages, thi de gennemgaaende Revner paakræve efter vor Formening en forsvarlig Sammenspænding med Ankerbolte, hvortil intet er beregnet i Overslaget.

Ligeledes maa man henstille at en grundig Undersøgelse af Fundamentet finder Sted helt rundt, før der tages endelig Bestemmelse om at paasætte Spir, idet det efter nu fremkomne Oplysninger, fundne i Rigsarkivet i en Pakke mrk. Nr. IV med Papirer fra 1731—1751, af en Tegning viser sig at Fundamentet ikke er udført gennemgaaende, men afbrudt under Stueetagens Muraabninger, (der er ikke vist Buer eller lignende mellem Hjørnefundamenterne).

Den Undersøgelse som har fundet Sted et enkelt Sted, formener man ikke er tilstrækkelig Garanti for at Arbejdet er betryggende de andre Steder. Ydermere er Undersøgelse anset fornøden idet Prof. C. Nyrop i »Kjøbenhavns Mur- og Stenhuggerlaugs Historie, Pag. 126, oplyser, at daværende Stadsbygmester Banner Matthiesen under Opførelsen klagede over at Mestrene anvendte forskellige Sten, og forskellig Kalk til Pillerne, og derfor fik Myndighed til, med Rettens Tvang at holde Mestrene til at efterleve hvad de vare skyldige at gøre«, det tyder ikke paa at alt blev udført som det burde gøres; og desuden er det almindeligt, før man skrider til Restaurering af gamle Bygninger, at blotte Fundamenterne for at undersøge disse, og om fornødent udstøbe mellem Kampestenene, hvorfor saa undlade det ved et saa betydningsfuldt Bygningsværk. Hertil er heller intet beregnet i Overslaget.

I Forbindelse hermed maa en Udtalelse af Københavns Bygningskommission om, at Fundamenterne i Størrelse og Kvalitet er formaalstjenlige, foreligge forinden man kan indlade sig paa at paasætte Spir.

Vedligeholdelsen.

ad § 1. Det er ikke nok at Spirets fulde Forsikring sikres, men ogsaa eventuel Forhøjelse af Kirkens Assurance paa Grund af Spirets Anbringelse. Overhovedet maa det rettidigt undersøges om Forsikring kan opnaas naar det brandfarlige Spir anbringes paa den i forvejen brandfarlige Kirke.

Naar Spiret er fuldført maa det overleveres til Konsistorium som Kirkens Ejendom og Tilbehør. Spiret er, som Kirken iøvrigt, undergivet

det aarlige Syns Udsættelser. Vedligeholdelsen i Henhold til Synsforretningen og andre forefaldende Vedligeholdelser foranstaltes efter samme Regler som Kirkens Vedligeholdelse iøvrigt, og besorges af Kirkens egne Haandværkere. At Inspektionen maa lægge afgjørende Vægt paa dette Punkt vil sikkert være indlysende, saavel for Konsistorium, som for Ministeriet. Assurancen af Spiret o. s. v. besorges ved Konsistoriums Foranstaltning.

ad § 2) Forholdet maa ordnes saaledes at den borgerlige Værge (Inspektionen) til enhver Tid kan afhente de fornødne Penge i Universitets Kvæsturen. Iøvrigt forstaas § 2 saaledes, at Brødrene Helge og Vagn Jacobsen hæfte en for begge og begge for en, altsaa den længstlevende fuldt ud.

Ny Carlsbergfondets Garanti for Brødrenes Forpligtelser opfattes som Selvskyldnerkaution.

ad § 3) Inspektionen lægger Hovedvægten paa at den Obligation, der deponeres til Sikkerhed, afgiver fyldestgørende Sikkerhed.

ad § 5) Med Hensyn til Opfattelsen af § 5 ønskes det, at man giver sidste Sætning en klarere Affattelse der navnlig tydeliggør hvad der menes med Ordet Restkapitalen.

ad § 6) Udvalgets Bemærkning til § 6 maa forstaas i Overensstemmelse med hvad man tidligere har anført, at almindelig Vedligeholdelse af Spiret, som Kirkens andre Vedligeholdelsesarbejder, sammen med de af det aarlige Kirkesyn gjorde Udsættelser, besorges, uden særlige Formaliteter, som hidtil paa Kirkeinspektionens Foranstaltning.

Man forventer at denne Skrivelse tilligemed nedenstaaende Separatvotum fremsendes sammen med Konsistoriums Erklæring til Ministeriet.«

Angaaende det af 2 af Inspektionens Medlemmer afgivne Separatvotum se nedenfor S. 969.

Udvalget afgav i den Anledning 20. Oktober 1913 følgende Erklæring:

»I. Med Hensyn til Opførelsen.

ad § 1) Udvalget er enigt i, at de kirkelige Handlinger ikke maa forstyrres ved Byggearbejdet. Men det bør formentlig noget stærkere end sket i Kirkeinspektionens Erklæring betones, at kun saadanne Arbejder, der er egnede til at virke forstyrrende paa den kirkelige Handling, udelukkes. Fremdeles synes den af Kirkeinspektionen angivne Tid, hvori Arbejdet skal hvile, i mange Tilfælde at ville være noget rigelig, ligesom der om den kirkelige Handling's Foretagelse til den, der leder Arbejdet, bør ske Anmeldelse i betimelig Tid. Men man gaar forøvrigt ud fra, at der angaaende dette Forhold maa træffes en nærmere Ordning, før Byggeforetagendet paabegyndes.

ad § 3) Det lader sig næppe paa Forhaand beregne, hvor stort Tab Ringeren vil lide ved Ombygningen. Men man maa med Kirkeinspektionen finde det rimeligt, at der i Lighed med, hvad der f. Eks. skete i 1903 i Anledning af Kirkens Hovedstandsættelse, ydes ham en Godtgørelse for hans Tab.

ad § 4) Hvad angaar Kirkeinspektionens Bemærkning om, at Overslagets Rigtighed i alle Retninger nøje maa prøves, skal man henlede Opmærksomheden paa, at en Prøvelse i sin Tid vil finde Sted, naar de endelige Tilbud foreligger.

De øvrige Foranstaltninger, som Kirkeinspektionen foreslaar, finder Udvalget det ikke i Øjeblikket nødvendigt at gaa ind paa, da dette er Spørgsmaal, som Bygningskommissionen, hvem Sagen skal forelægges, maa antages at ville tage Stilling til.

II. Med Hensyn til Spirets Vedligeholdelse.

ad § 1) Udvalget maa være ganske enig i, at ogsaa den ved Spirets Anbringelse mulig foraarsagede Forhøjelse af Assurance for selve Kirken med de deri indeholdte Kunstværker hører til de Vedligeholdelsesudgifter, som Brygger Jacobsen i Forbindelse med sine Sønner og Ny Carlsbergfondet skal tilsvare, men det formener, at dette med tilstrækkelig Tydelighed fremgaar af Tilbudet med den Understregning af dettes Indledningsbestemmelse, der er gjort i Udvalgets tidligere Indstilling. At der skulde være nogen Vanskelighed ved overhovedet at faa Kirken med det ny Spir assureret, er der efter de Oplysninger, Udvalget desangaaende har indhentet, næppe nogen Anledning til at tro. Der kunde dog mulig være Grund til at forlange, at der bliver en brandfri Etageadskillelse mellem Spiret og den nederste Del af Taarnet.

Udvalget maa anse det for en Selvfølge, at Spiret, naar det er fuldført, overleveres til Konsistorium som Kirkens Ejendom og Tilbehør.

Angaaende Fremgangsmaaden ved Spirets Vedligeholdelse henvises til Udvalgets Bemærkninger nedenfor ad § 6).

ad § 2) Der vil efter Udvalgets Mening i og for sig intet være til Hinder for, at de til den sædvanlige Vedligeholdelse fornødne Midler anbringes i Universitetskvæsturen, naar blot Realiteten i den ved § 6 fastslaaede Ordning opretholdes.

Udvalget er enig i, at § 2 maa forstaas saaledes, at Brødrene Helge og Vagn Jacobsen hæfter en for begge og begge for en, altsaa den længstlevende fuldt ud, men det lægger forøvrigt ingen Vægt herpaa, da det afgørende for Udvalget er den Betyggelse, der skabes ved den kontant indskudte Kapital af 100,000 Kr. i Forbindelse med Ny Carlsbergfondets Garanti, der ogsaa af Udvalget opfattes som Selvskyldnerkaution.

ad § 3) Udvalget er paa dette Punkt ganske enig med Kirkeinspektionen.

ad § 5) Udvalget maa indrømme, at det sidste Punktum kunde være noget klarere formuleret, men finder dog ikke, at det frembyder nogen virkelig Tvivl, idet særlig »Restkapitalen« ifølge Sammenhængen maa forstaas som den Kapital, der er tilbage, efter at der eventuelt er ydet Bidrag eller fuld Dækning til Udgiften ved en ny Kobberdækning. Der burde dog maaske til Klargørelse af Forholdet efter Ordet »nødvendigt« i Paragraffens sidste Punktum tilføjes: — hvorom Ministeriet i Tvivlstilfælde træffer Afgørelse —

ad § 6) Udvalget maa anse den af det foreslaaede Ordning for fyldestgørende. Det følger af den, at alle sædvanlige Vedligeholdelsesforanstaltninger vil kunne besluttes af Kirkeinspektionen i Forbindelse med en bygningskyndig Repræsentant for Ny Carlsberg Fondet.«

Sagen blev behandlet i Konsistoriums Møde 22. Oktober 1913 og derefter 18. November 1913 indsendt til Ministeriet, med den Udtalelse, »at Konsistorium under 22. f. M. har vedtaget at slutte sig til de af Arkitekt-

Komiteen og Konsistoriums Udvalg afgivne Indstillinger, til hvilke man derfor i det Hele tillader sig at henvise, idet man dog maa ønske, at der til det i Udvalgets Indstilling af 11. September 1913 I. ad § 2 nævnte Byggeudvalg vælges 2 Medlemmer af Konsistorium. Endvidere maa Konsistorium for det Tilfælde, at den nuværende Arkitekt for Byggeforetagendet ikke kommer til at fuldføre Arbejdet, anse det for ønskeligt, at det bliver medbestemmende ved Valget af den Arkitekt, der eventuelt skulde afløse ham.« Med denne Udtalelse fulgte to Mindretalsvota, det ene fra Professorerne Jul. Lassen, H. Scharling og V. Ammundsen, saalydende:

»Et Mindretal (Jul. Lassen, H. Scharling, V. Ammundsen) nærer med Hensyn til et Punkt i Konsistoriums Flertals Beslutninger saa store Betænkeligheder, at det har ment at maatte afgive et Mindretalsvotum. Der sigtes herved til Flertallets Vedtagelse af de af Udvalget i Strid med Kirkeinspektionens, af denne med megen Vægt fremhævede, Bemærkninger til §§ 1 og 6 i Tilbudet angaaende Spirets Vedligeholdelse gjorte Indstillinger. Mindretallet maa med Inspektionen indstille, at der som Vilkaar for Tilbudets Antagelse udtrykkeligt udtales, at Spirets Vedligeholdelse sker efter de samme Regler som Kirkens Vedligeholdelse iøvrigt og besorges af Kirkens egne Haandværkere. Medens det kan findes naturligt, at der om ekstraordinære Foranstaltninger gennem Konsistorium, for hvilket alle saadanne Sager efter de gældende Regler blive at forelægge, forhandles med en bygningskyndig Repræsentant for den Vedligeholdelsespligtige, maa Mindretallet fastholde, at Vedligeholdelse i Henhold til den aarlige Synsforretnings Udsættelse og anden almindelig Vedligeholdelse af Spiret paa samme Maade — og under samme Ansvar — som med Hensyn til Kirken iøvrigt skal kunne foretages som hidtil paa Kirkeinspektionens Foranstaltning uden nogen Forhandling med en Repræsentant for den Vedligeholdelsespligtige. Kravet om forudgaaende Samtykke fra en saadan Repræsentant, forinden der kan skrives til de almindelige Vedligeholdelsesforanstaltninger, vilde paa unaturlig Maade hæmme Inspektionen i dens Virksomhed og vil kunne bringe den i meget vanskelige og pinlige Stillinger. Paa den anden Side synes den Vedligeholdelsespligtige at maatte være tilstrækkeligt betrygget ved de gældende Regler om Ansvar og ved, at der gives en bygningskyndig Repræsentant for ham Adgang til at overvære det aarlige Syn over Spiret og til at fremsætte Indsigelser overfor dette.«

Det andet Mindretalsvotum fra Professor H. Scharling er aftrykt nedenfor S. 973 i Forbindelse med Protesterne mod Spirets Opførelse.

Under 27. November 1913 resolverede Ministeriet saaledes:

»I Henhold til det saaledes oplyste, hvorved de i Ministeriets Skrivelse til Konsistorium af 30. Marts 1912 omhandlede Betingelser for Ministeriets Tiltræden af Konsistoriums Indstilling er opfyldte, meddeler Ministeriet herved sin Tilladelse til Opførelsen af det omhandlede Spir paa Frue Kirkes Taarn.

Idet samtlige de fra Konsistorium modtagne Bilag vedlægges, skal man tilføje, at man gaar ud fra, at Konsistorium ogsaa fremdeles har sin Opmærksomhed henvendt paa det i Kirkeinspektionens Skrivelse af 9. Oktober d. A. omhandlede Forhold med Hensyn til Taarnets Fundamenter. Ligeledes har man ikke villet undlade at gøre Konsistorium bekendt med

vedlagte Andragende af 14. Oktober d. A., vedtaget i et Menighedsraads-møde af et Flertal af Frue Sogns Menighedsraad.«

Angaaende Menighedsraadets Andragende henvises til det nedenfor om Protester mod Spirets Opførelse anførte.

Konsistorium gav 17. December 1913 Dr. Jacobsen Meddelelse om Ministeriets Resolution og modtog derefter 21. s. M. fra Dr. Jacobsen, hans Sønner Helge og Vagn Jacobsen samt Ny Carlsbergfondets Direktion en Erklæring om, at de tiltraadte de af Konsistorium foreslaaede og af Kultusministeriet antagne Ændringer og Tilføjelser til det under 13. Februar 1913 afgivne Tilbud angaaende Opførelsen og Vedligeholdelse m. m. af Spiret. Erklæringen afgaves i Overensstemmelse med den i Konsistoriums Skrivelse af 17. December skete nærmere Udformning af de paagældende Regler.

I sit den 9. December 1913 afholdte Møde valgte Konsistorium Arkitekt, Professor H. Kampmann samt Professorerne, Dr. Kr. Erslev og Dr. H. Munch-Petersen til Medlemmer af Byggeudvalget. Kirkeinspektionen valgte Muremester Vilhelm Zeltner og Byggeudvalget kom saaledes til at bestaa af disse 4 Herrer og Universitetskvæstor Karl Goos.

Der blev derefter under 18. December 1913 af Arkitekt, Professor H. C. Amberg indgivet Ansøgning til Bygningskommissionen om Til-ladelse til at anbringe Spiret paa Kirkens Taarn. Bygningskommissionens Svar, hvorefter det ansøgte formentlig kunde forventes indrømmet, idet Kommissionen dog, forinden endelig Afgørelse blev truffet, stillede forskellige Forbehold med Hensyn til yderligere Undersøgelser af Murværk, Fundamenter m. v., Beregninger, Konstruktionstegninger o. s. v., indløb den 7. Marts 1914.

Den 11. Januar 1914 afgik Dr. Carl Jacobsen ved Døden. Af hans Arvinger og Eksekutorerne i hans Bo blev der derefter optaget Forhandlinger angaaende de Dr. Jacobsen paahvilende Forpligtelser med Hensyn til Rejsningen af Spiret. Under disse Forhandlinger blev de af et Flertal indenfor Kirkeinspektionen og af Frue Sogns Menighedsraad saavel før som efter Dr. Jacobsens Død fremsatte Protester imod Spirets Opførelse af Betydning. Om disse Protester*) skal oplyses følgende:

Til den af Kirkeinspektionen under 9. Oktober 1913 afgivne, foran S. 964 aftrykte Erklæring var føjet følgende Separatvotum af Stiftsprovst Pauli og Muremester Zeltner:

»Samtidig med, at omstaaende Bemærkninger fra den samlede Kirkeinspektion fremsendes, hvori man har henledet Opmærksomheden paa forskellige Punkter til hvilke der maa tages Hensyn, *saafremt* Ministeriet bestemmer at Brygger, Dr. Jacobsens Gave skal modtages, tillader under-

*) Af andre til Konsistorium indkomne Protester mod Spiret skal nævnes en af 27 yngre Arkitekter indsendt Henvendelse af 14. Februar 1912 og en Skrivelse af 4. Marts 1912 fra fhv. kgl. Bygningsinspektør, Arkitekt, Etatsraad Vilh. Petersen. Desuden modtog Konsistorium under Sagens Behandling Henvendelser fra Foreningen til Hovedstadens Forskønnelse og Arkitekt Carl Brummer angaaende de forelagte Planer for Spiret og den Situation, der var opstaaet, da Arkitekt Brummer, som oprindeligt efter Opfordring af Dr. Jacobsen havde samarbejdet med Professor Amberg paa Spirets Rekonstruktion, trak sig tilbage fra dette Samarbejde, idet han fandt den Form, som Professor Amberg og Dr. Jacobsen ønskede, at Spiret skulde have, kunstnerisk uforvarlig.

tegnede Flertal sig at indsende et Separatvotum, for principalt at indstille, at Ministeriet *med Tak for den tiltænkte Gave afslaar at modtage den.*

Det forekommer os nemlig, at der i den kgl. Bygningsinspektør Borchs Erklæring til Konsistorium findes en Passus, der ikke har været Genstand for tilstrækkelig Drøftelse under de Forhandlinger der hidtil har fundet Sted, skønt den i Virkeligheden paaviser, hvilke skæbnesvangre økonomiske Følger Opførelsen af Spiret kan faa for Kirken.

I nævnte Skrivelse udtalte Arkitekten »Man staar overfor et Enten-Eller, et Spir eller ingenting«, men vi skønner ikke rettere end at denne Udtalelse er ganske misvisende. Man er ikke stillet overfor et Spir eller ingenting, men man staar paa den ene Side overfor et Spir, der efter Bygningsinspektørens eget Udsagn vil skabe en skrigende Disharmoni imod Kirkens nøgne Flade, og paa den anden Side overfor et Taarn, som allerede findes, og som gør at vor Frue Kirke, saaledes som den nu er opført, virker som en helstøbt Bygning.

I Følelsen heraf skriver Arkitekt Borch, at Spirets Opførelse nødvendigvis vil medføre, at Kirkens Ydre før eller senere maa forandres. Altsaa for at imødekomme en Enkeltmands Lyst til at føje et Spir til en Bygning, hvortil det efter Konsistoriums bygningskyndige Raadgivers Mening slet ikke passer, skal vedkommende Bygning senere forandres for at bringes i Samklang med det paahæftede Spir.

Som Medlemmer af Kirkeinspektionen, hvem det bl. a. paahviler at varetage Kirkens økonomiske Tary, maa vi gøre Indsigelse imod at der foretages en Tilbygning til Kirken, som efter Arkitekt Borchs Udsagn før eller senere nødvendigvis medfører en Udsmykning som vil paaføre Kirken store Udgifter.

Pengene hertil haves ikke, og man tør vel gaa ud fra at Konsistorium heller ikke kan anvise nogen Udvej til at skaffe dem tilveje. Vi ser os derfor ikke i Stand til at godkende at man ved en ufornoden Tilbygning fremkalder en Disharmoni, som senere maa ophæves med betydelige Udgifter.«

I Anledning af dette Separatvotum indhentede Konsistorium en saalydende Erklæring af 18. Oktober 1913 fra kgl. Bygningsinspektør, Arkitekt Martin Borch:

»Da jeg i sin Tid efter Opfordring tilstillede Konsistorium en Erklæring vedrørende Brygger Jacobsens Gave, kendte jeg kun det gamle Frue Spir gennem Thurahs Gengivelser i »Danske Vitruvius« og »Hafnia hodierna«, og fik herigennem den Opfattelse, at Spiret var mindre vel proportioneret, samt at dets Anbringelse af Skønhedshensyn maatte medføre en Ændring af Kirkens Façader.

I Tilknytning til mine Udtalelser i Spirkomiteens Møde den 7. ds. skal jeg da herom bemærke, at hvis jeg paa hint Tidspunkt havde kendt Thurahs nu fremdragne Opmaaling og den herefter udførte Model, vilde min Erklæring for disse Punkters Vedkommende have faaet en anden Ordlyd.

Jeg finder nemlig, at Spiret efter denne Model er helt anderledes — og bedre — proportioneret, end jeg efter hine Afbildninger maatte antage, ligesom det ogsaa, sammenstillet med Modellen af Kirkebygningen, virker langt roligere og mindre barokt end formodet, hvorefter jeg nu ikke

anser en Udsmykning af Façaderne i Overensstemmelse med Spiret for paakrævet, og der er ejheller fra mine Kolleger i Arkitektudvalget fremkommen nogen Udtalelse om en saadan Nødvendighed.

I denne Forbindelse skal jeg tilføje, at naar jeg i min Erklæring paa pegede den Disharmoni, der vilde fremkomme mellem de udsmykkede Façader og Søjleportalen, burde jeg have anført, at der allerede under de nuværende Forhold er en Disharmoni tilstede mellem disse Bygningsdele.

Det forundrer mig at se, at min Udtalelse om, at man staar overfor et Enten-Eller, et Spir eller ingenting kan betegnes som »ganske misvisende«. Gaven er jo netop ganske bestemt betinget: Penge til et Spir eller ingen Penge, og jeg forstaar derfor ikke, at denne Udtalelse kan mistydes, saa meget mindre, som jeg forud i Erklæringen har beklaget, at Gaven var saa betinget.

Min Erklæring er endvidere fra flere Sider offentlig bleven kritiseret paa Grund af dens Præmissers formentlige Uoverensstemmelse med Konklusionen, men jeg erkender ikke Berettigelsen af denne Kritik. Thi ligesom Opponenterne ved Doktordisputatser endog meget kraftigt fremhæver Manglerne ved Præsens' Arbejde, for saa dog sluttelig at anbefale det til Antagelse, maa det vel være berettiget og rigtigt til Konsistoriums Overvejelse at anføre, hvad der taler mod Spirets Anbringelse. Naar jeg til Trods herfor dog har ment det forsvarligt at modtage Gaven, skyldes det hverken Hensyn til Folkestemningen eller Giveren, men den Omstændighed, at Spiret dog efter min Mening betyder en forøget Skønhedsværdi for Byen og at netop dette Spir har Hjemstedsberettigelse paa denne Plads, og fordi jeg tror, at Efterkommerne vil have langt mere Glæde af Frue Kirke med Spiret end de tidligere Generationer har haft af Kirken i dens nuværende Skikkelse.

Der er jo Eksempler nok paa Bygninger, der trods manglende Stilenhed tilfredsstillende Skønhedsfølelsen og glæder Øjet, og dette formener jeg ogsaa vil blive Tilfældet med Frue Kirke efter Spirets Anbringelse. At mange i den nulevende Slægt vil have svært ved at forson sig med Forandringen, er let forstaaeligt, og det er rimeligt, at de gør deres muligste for at hindre den. Men, naar det fra Spirmodstandernes Side hævdes, at Frue Kirke er et særlig udmærket arkitektonisk Kunstværk, skyder de efter min Mening over Maalet.

Selv om det kan lykkes at kalde en vis Beundring for dette Værk til Live, er det dog sansynligt, at den kun vil være forbigaaende, thi man kan neppe vente, at et saa skematisk, saa lidet beaandet Arbejde som Frue Kirkes Façader gennem Tiderne vil kunne hævde sig som udmærket Kunst.

C. F. Hansens Arbejder er ganske vist i det 19de Aarhundrede bleven undervurderede, men Frue Kirke maa dog betragtes som et af de mindst vellykkede, og det er neppe helt hen i Vejret, naar man gennem hele forrige Aarhundrede i kunstforstandige Kredse har fundet Kirkens Ydre at være et tørt og fantasiløst Arbejde.

Det er, forekommer det mig, at overdrive Pieteten for Bygmesteren at forlange, at fordi han har vist stor Dygtighed i andre Værker, hans svagere Arbejder derfor til evig Tid skal staa urørte, naar der ved en delvis Ændring kan tilføres dem en forøget Skønhed og Interesse. Og dette synes mig for Frue Kirkes Vedkommende at blive Tilfældet, idet man ved delvis

Ombygning af Taarnet genskaber et af vore Forfædres monumentale Værker.«

Konsistoriums Udvalg udtalte i sin foran nævnte Indstilling af 20. Oktober 1913 følgende angaaende det her omhandlede Separatvotum:

»Hvad angaar det af to af Kirkeinspektionens Medlemmer fremsendte Separatvotum, skal Udvalget udtale, at det formentlig derved er overset, at Spørgsmaalet om selve Spirets Modtagelse ikke mere foreligger, idet det maa anses for endelig afgjort med Ministeriets Skrivelser af 28. Juli 1911 og 30. Marts 1912, hvori Ministeriet gav sin Tilslutning til Konsistoriums Indstilling om at meddele Tilladelse til Spirets Opførelse under Forudsætning af, at de fornødne Garantier for Vedligeholdelsen skaffedes til Veje. I Realiteten synes dette Votum at have mistet sit Grundlag ved den nye Erklæring angaaende Sagen, som kgl. Bygningsinspektør Martin Borch nu under 18. Oktober 1913 har afgivet.«

Efter at være blevet gjort bekendt med Arkitekt Borchs Erklæring af 18. Oktober 1913 udtalte Stiftsprovst Pauli og Muremester Zeltner 5. November 1913 følgende:

»Da det efter en af kgl. Bygningsinspektør Borch nu fremsendt Skrivelse angaaende Spiret fremgaar, at han har forandret sit Syn paa Spiret og Kirkebygningen, saa at han nu formener at den i Skrivelse af 1. November 1910 omtalte Disharmoni mellem det rige Spir og Kirkens nøgne Façader ikke vil finde Sted, og den deraf følgende, af os i vort Separatvotum omtalte Ombygning og Udsmykning af Kirkens Ydre — som af Bygningsinspektøren bebudet i samme Skrivelse af 1. November 1910 — overflødiggøres, formener vi, at naar en Autoritet som Bygningsinspektøren i Løbet af 3 Aar kan komme til det stik modsatte Resultat af, hvad han fra først af har hævdet, — foruden ovennævnte Skrivelse af 1/11 1910 har han ogsaa i »Architekten« af 12. November 1910, Pag. 62—63, bl. a. skrevet »thi hvad man end vil mene om Frue Kirke som arkitektonisk Monument saa er der jo dog nu i Bygningen en Helhed som ødelægges ved Spiret, og dertil kommer at selve dette i mine Øjne ikke er dadelbrit« — ganske vist siger Bygningsinspektøren, er den nu udførte Model afvigende fra den først fremstillede, men at Spiret derved pludselig ikke skulde komme til at ødelægge den Helhed, som nu findes i Bygningen maa dog anses for misvisende, saa maa vi anse det for absolut nødvendigt, at der søges Raad i dette saa vigtige Spørgsmaal flere Steder.

I ovenfor omtalte Nummer af »Architekten«, Pag. 57, hvor det meddeles, at Universitetet har besluttet at modtage Dr. Carl Jacobsens fyrstelige Gave, Genopførelsen af Kirkens gamle, stolte Spir, skrives senere: »antagelig ligger den endelige Afgørelse hos Ministeriet, der formentlig i denne Sag vil raadsørge Akademi og særligt Syn.«

Det har forbavset os at de hernævnte Raadgivere, den højeste Autoritet paa Kunstens Omraade, »Kunstakademiet«, ligesom det »Særlige Syn« som ellers altid har den afgørende Mening i Tilfælde, hvor større Til- og Ombygning af Kirker agtes foretaget, ikke have haft Sagen forelagt, ja, at Kunstakademiet ikke en Gang er blevet afæsket en officiel Motivering af dets Nægtelse paa Anmodning om at ville vælge en Arkitekt til den nys forespurgte Kommission af Arkitekter.

Som Medlemmer af Kirkens Inspektion, hvem det er overdraget at

vaage over Kirken, tillader vi os derfor at anmode Konsistorium om at henvende sig til Ministeriet, at det afæsker saavel »Kunstakademiet« som det »Særlige Syn« en Erklæring, forinden Ministeriet giver sit endelige Svar i denne saa vigtige Sag.«

Til Konsistoriums foran S. 967—68 aftrykte Indstilling af 18. November 1913 var føjet følgende Mindretalsvotum fra Professor H. Scharling:

»Et Mindretal (H. Scharling) tillader sig at erindre om de kraftige Indsigelser, der af vore mest ansete Arkitekter, den nys afdøde Vilhelm Petersen, Etatsraad Storck, Arkitekt Fussing o. fl. er rejst mod Nedbrydelsen af det nuværende Frue Taarn med dets gyldne Kors foroven, hvortil i seneste Tid er kommen ikke mindre energiske Udtalelser fra Kunstakademiet og Frue Kirkes Menighedsraad.

I Betragtning af den Modstand, som herved er rejst fra sagkyndige og vægtige Autoriteter mod Opførelsen af det paatænkte Frue Spir, og i Betragtning af den Uvilje og Harme, der i stedse stigende Grad har rejst sig saavel i Frue Kirkes Menighed som i Hovedstadens Befolkning og er kommen til Orde i flere af dennes større Dagblade, maa Mindretallet bestemt fraraade Opførelsen af det kæmpemæssige Spir, der staar i skrigende Disharmoni med selve Kirkebygningen.

Et særligt Punkt, som i den allersidste Tid er blevet stærkt fremdraget, maa endnu tages i Betragtning, nemlig Kirkens Brandfarlighed paa Grund af Loftets og Overkirkens Træbygning. Denne Fare vil i høj Grad forøges ved Opførelsen af Spiret og de talrige Arbejderes Virksomhed herved. Det bliver derfor nødvendigt, inden det store Bygningsarbejde begyndes, at bringe fornøden Sikkerhed tilveje overfor den nævnte Fare; de hertil fornødne Foranstaltninger ville kræve baade Tid og Penge.«

Med Ministeriets Skrivelse af 27. November 1913, se foran S. 968, hvorved Ministeriet meddelte sin Tilladelse til Spirets Opførelse, fulgte følgende Andragende af 14. Oktober 1913 fra et Flertal af Frue Sogns Menighedsraads Medlemmer:

»Undertegnede Medlemmer af Vor Frue Sogns Menighedsraad tillader sig at henvende sig til det høje Ministerium i Henhold til Lov om Menighedsraad § 23 »Menighedsraadet er berettiget til, ogsaa uden at Anledning dertil er givet fra de kirkelige Myndigheders Side at tage Anliggender og Forhold, der vedrøre Sognemenigheden, under Overvejelse og indgive Andragender derom til Biskoppen eller Ministeriet.«

Øjeblikket nærmer sig jo, da Ministeriet har det i sin Haand at afgøre, om den af Brygger, Dr. Jacobsen tilbudte Gave skal modtages, det vil sige, om Vor Frue Kirkes nuværende Taarn uigenkaldelig skal forsvinde og give Plads for et Spir, der set fra et arkitektonisk Synspunkt er i skrigende Disharmoni med Kirkebygningen, og hvis eneste Formaal skal være at »pynte paa Byens Silhouet.«

Vi skal ikke gentage, hvad der allerede fra mangfoldige Sider er fremført *mod* Spirets Opførelse. I saa Henseende skal vi henvise til Flertalsbetænkningen i det 1910 om denne Sag nedsatte Udvalg samt til den af Kunstakademiet til Konsistorium indgivne kraftige Protest mod Spirets Opførelse. — Kun nogle faa Bemærkninger ønsker vi at tilføje.

Rent bortset fra, hvorvidt de fornødne Midler til Spirets Opførelse og Vedligeholdelse kan skaffes tilveje, og hvorvidt fornøden Sikkerhed

derfor kan gives, maa vi som Repræsentanter for Vor Frue Menighed nedlægge en bestemt Indsigelse mod, at vor gamle Kirke misbruges til saadanne Eksperimenter som de paatænkte for at tilfredsstille en tilfældig Stemning, om hvis Realisation kgl. Bygningsinspektør Borch selv skriver, at Kirken som saadan ikke kan have nogen Interesse af at faa Spiret anbragt.

Vi maa fastholde, at Vor Frue Menighed har al mulig Interesse af, at Spiret *ikke* bliver anbragt. Som Kirken nu staar med sit Taarn og sit gyldne Kors, er den kær for dem, der til Stadighed søger ind under dens høje Hvælving, og hvoraf mangfoldige har udtalt deres Sorg og bitre Harme over, at man vil borttage det Kors, til hvilket de saa ofte har set op i sorgfulde og ængstende Tider og derved fattet Fortrøstning og nyt Mod. — Det forekommer os, at en saadan Følelse hos *Kirkefolket* har større Krav paa Hensyntagen end Udtalelser fra en Kreds, for hvem Hovedsynspunktet er, at et Spir pynter paa Byens Silhouet.

Det er vort Haab, at det høje Ministerium vil tillægge den Indsigelse mod Spirets Opførelse, der herved gøres af Vor Frue Menigheds Repræsentanter, saa megen Betydning, at den maa komme til at veje med, naar Afgørelsen skal træffes. Det turde dog være utvivlsomt, at der her er Spørgsmaal om en Sag, *som i væsentlig Grad angaar Vor Frue Menighed*, og at det derfor tør ventes, at der vil blive taget særligt Hensyn til denne.«

Konsistorium tilbagesendte efter sit den 9. December 1913 afholdte Møde den 12. s. M. Andragendet til Ministeriet med følgende Bemærkning:

»Efter at Konsistorium har gjort sig bekendt med dette Andragende, tillader man sig hermed at tilbagesende det, idet man skal bemærke, at der for Konsistorium formentlig ikke er Anledning til at udtale sig om Andragendet, efter at Ministeriet har truffet den endelige Afgørelse i Sagen.«

Den 16. December 1913 modtog Konsistorium fra Menighedsraadet følgende Skrivelse:

»Det er meddelt Offentligheden, at Kirkeministeriet har indsendt vor Frue Menighedsraads Protest imod Spirets Opførelse paa Kirken til Konsistorium. Tanken hermed har selvfølgelig kun kunnet være, at Konsistorium skulde tage Indsigelsen med i Betragtning, førend Afgørelsen blev truffen. Dette er, saa vidt vides, ikke sket. Man har ment ganske at kunne ignorere, hvad den Menighed har udtalt, der dog fremfor alle andre synes at burde have en vægtig Stemme med i den foreliggende Sag. Vi føler os derfor befojede til at nedlægge bestemt Indsigelse imod den Tilsidesættelse, som Menighedsraadet formentlig har været Genstand for fra Konsistoriums Side.

Det tilføjes, at to af Menighedsraadets Medlemmer havde meldt Forfald ved Mødet.«

Herpaa svarede Konsistorium efter at have behandlet Skrivelsen i sit Møde den 21. Januar 1914 saaledes:

»I Skrivelse af 16. f. M. har Frue Sogns Menighedsraad overfor Konsistorium nedlagt en bestemt Indsigelse imod den Tilsidesættelse, som Menighedsraadet formentlig har været Genstand for fra Konsistoriums Side derved, at dette ikke har taget Raadets Protest mod Spirets Opførelse, der af Kultusministeriet var tilstillet Konsistorium, i Betragtning.

I den Anledning har Konsistorium i sit Møde den 21. Januar vedtaget at svare Menighedsraadet, at man maa tilbagevise dets Klage som ubeføjet. Med Menighedsraadets Andragende, der var stilet og indsendt til Kultusministeriet, har dette først gjort Konsistorium bekendt ved den samme Skrivelse, hvormed Ministeriet traf den endelige Afgørelse om Spiret. Konsistorium saa sig saaledes udelukket fra at gøre Andragendet til Genstand for nogen Realitetsbehandling, og har derfor ogsaa efter forrige Møde tilskrevet Ministeriet, at der for Konsistorium formentlig ikke var Anledning til at udtale sig om Andragendet efter at Ministeriet havde truffet den endelige Afgørelse i Sagen.«

Om dette Svar blev der samtidig givet Ministeriet Meddelelse, ligesom Svaret gennem Ritzaus Bureau blev meddelt Offentligheden. Ministeriet tilskrev derefter 2. Februar 1914 Konsistorium saaledes:

»I Anledning heraf skal Ministeriet gøre opmærksom paa, at man ikke kan erkende, at Konsistorium har været udelukket fra at gøre Menighedsraadets Andragende til Genstand for en Realitetsbehandling derved, at Ministeriet først fremsendte Andragendet med sin Skrivelse af 27. November f. A., idet Hensigten med Fremsendelsen netop var og formentlig kun kunde være, at Konsistorium skulde være bekendt med Andragendet, forinden Konsistorium efter Modtagelsen af Ministeriets Skrivelse, hvori man for sit Vedkommende gav Samtykke til, at Konsistorium modtog det fremsatte Tilbud om Opførelse af Spiret, traf Bestemmelse om Gavens Modtagelse.«

Den 15. Januar 1914 afholdt den akademiske Lærerforsamling et ekstraordinært Møde. Paa Dagsordenen stod bl. a. følgende Forslag fra Professorerne J. L. Heiberg, J. Oskar Andersen, Poul Heegaard, Niels Nielsen, J. Paludan, Harald Westergaard og Docent L. Kolderup Rosenringe (indsendt 18. December 1913):

»Den akademiske Lærerforsamling udtaler sin Misbilligelse af den Maade, hvorpaa Sagen om Frue Kirkes Spir er blevet behandlet af Konsistorium, og beklager, at dette ved sin Holdning har paadraget sig Hovedansvaret for, at et Værk af en betydelig dansk Arkitekt eventuelt bliver delvis ødelagt, og at København istedenfor et helstøbt og for sin Tid karakteristisk Kunstværk faar en ukunstnerisk og uhistorisk Sammenblanding af Bygningsdele fra ganske forskellige Perioder og Stilarter.«

samt følgende Forslag fra Professor C. Henrik Scharling (indsendt 30. December 1913):

»Efter at Kunstakademiet allerede for længere Tid siden har indsendt til Universitetet en kraftig Protest mod Opførelsen af det paatænkte Spir paa Frue Kirke, og samme Kirkes Menighedsraad senere har tilsendt Ministeriet en ikke mindre energisk Protest paa Kirkens Vegne — anser den akademiske Lærerforsamling det for rigtigst paa Universitetets Vegne at fraraade Spirets Opførelse og iøvrigt med Henblik paa den stadigt voksende Uvilje i Københavns Befolkning mod det nævnte Spir andrage hos Ministeriet om, at Frue Kirke maa bevares i sin nuværende Skikkelse.«

Forslagene kom imidlertid ikke til Behandling paa dette Møde, idet Behandlingen efter Forslag af Professor J. L. Heiberg blev udsat paa Grund af Dr. Jacobsens Død.

Der blev derefter indkaldt til et nyt Møde paa den 5. Februar 1914. Forinden dette Møde blev afholdt modtog Universitetet

a. følgende Skrivelse af 12. Januar 1914 fra Stiftsprovst Paulli og Murermester Zeltner:

»Til

Kjøbenhavns Universitet!

Da Konsistorium ved Kjøbenhavns Universitet, uanset den i Skrivelse af 28. Oktober f. A. af Kirkeinspektionens Flertal nedlagte Indsigelse, har givet sit Samtykke til, at Brygger, Dr. phil. Carl Jacobsen lader Vor Frue Kirkes Taarns øverste Stokværk nedbryde for derefter at forsyne Taarnet med et Spir, skal undertegnede Medlemmer af Kirkens Inspektion ikke undlade herved at gøre Universitetet bekjendt med, at vi ikke kan erkjende, at Patronatet uden Inspektionens Samtykke har Ret til at disponere over Kirkebygningen.

Som selvejende er Kirken i Henhold til Lov om Kirkesyn af 19. Februar 1861 § 27 underlagt Inspektionens Bestyrelse, og vi maa, støttende os til kyndige Juristers Udtalelser, formene, at den de overordnede Autoriteter tillagte Myndighed kun er en kontrollerende og ikke hjemler dem Ret til at foretage eller lade foretage en Foranstaltning som den omhandlede, saa længe Inspektionens Samtykke ikke er indhentet.

Den akademiske Væрге, Professor Jul. Lassen mener, at Konsistoriums og Ministerens Kompetence til at meddele Tilladelse til Anbringelse af et Spir paa Vor Frue Kirke ikke kan bestrides, og har derfor i Inspektionsmødet stemt imod Afsendelsen af denne Skrivelse.«

b. en med ca. 1100 Underskrifter forsynet saalydende Adresse:

»Til

Consistorium ved Kjøbenhavns Universitet.

Kjøbenhavns Universitets Consistorium har i sin Egenskab af Frue Kirkes Patron med Approbation af Ministeriet for Kirke- og Undervisningsvæsenet tilladt Dr. phil. C. Jacobsen at bortfjerne det øverste Stokværk af Kirkens Taarn og erstatte det med en saa vidt muligt nøjagtig Kopi efter Thurahs Opmaaling af det Spir, som Overceremonimester Lerche i sin Tid udførte til den nedbrændte, i alle Henseender fra den nuværende afvigende Kirke.

Vi undertegnede føler i den Anledning Trang til at udtale vor dybeste Beklagelse over, at Kirkens Patron imod Kirkeinspektionens og Menighedsraadets Ønske har kunnet billige, at der tilføjes en Kirke, der takket være C. F. Hansens og Thorvaldsens Kunst er blevet et kostbart Eje for Menigheden, for Danmark og for Europa, en næsten uoprettelig Beskadigelse.

Ikke mindre maa vi beklage, at Universitetets Consistorium, naar det drejer sig om et saa betydningsfuldt Kunstværk og Nationalmonument, har kunnet fastholde sin Tilladelse til dets Beskadigelse, efter at der har været nedlagt Protest af den ministerielle Kommission, Akademiet for de skønne Kunster og Direktøren for den Afdeling af Nationalmuseet, der vaager over den nyere Tids Nationalmonument.

Endvidere maa vi beklage, at Universitetets Consistorium har kunnet tillade et næsten uopretteligt Indgreb i et fuldstændig bevaret Kunstværk, uden at der har foreligget nogensomhelst praktisk eller kunstnerisk Motivering.

Endelig og ikke mindst maa vi beklage, at Universitetets Consistorium har kunnet knæsette det Princip, at der kan skabes sund og værdifuld Kunst ved en mekanisk Sammenstilling af to Brudstykker af forskellige Bygninger af forskellige Kunstnere og fra forskellig Tid, af hvilke det ene endda ikke foreligger, men først skal tilvejebringes gennem Kopiering af et selv i bedste Tilfælde mangelfuldt Materiale.

Kjøbenhavn, December 1913 og Januar 1914.«

c. en med 48 Underskrifter forsynet saalydende Adresse:

»Vi undertegnede, der tidligere — for nogles Vedkommende dog med Betænkelse — har anbefalet eller sympatiseret med Tanken om Opførelsen af et Spir paa Vor Frue Kirke, finder herved Anledning til offentligt at udtale, at vi gennem de Momenter, som senere er fremkomne i Sagen, er blevne overbeviste om, at Kirken bør bevares uberørt i sin nuværende Skikkelse.

Kjøbenhavn, December 1913 og Januar 1914.«

d. følgende Skrivelse af 4. Februar 1914 fra den samlede Kirkeinspektion:

»Til

Kjøbenhavns Universitet.

Inspektionen for Vor Frue Kirke finder Anledning til herved at henvende Kirkens Patronats Opmærksomhed paa, at der i den seneste Tid er fremkommet nye Momenter, der formentlig omstøder de Forudsætninger, under hvilke Consistorium har besluttet at give Tilladelse til Nedrivning af Kirketaarnets øverste Stokværk og Anbringelse af et Spir i dettes Sted.

Vi fremsender 4 Eksemplarer af Tidsskriftet *Architekten* for 10de, 17de, 24de og 31te f. M. samt Udclip af »Berlingske Tidende«s Aftennummer for 15. November f. A. og skal dertil knytte følgende, idet bemærkes, at Udhævelserne i Citaterne skyldes os:

Consistoriums Beslutning blev taget i Tilslutning til en 10. Maj 1913 afgiven Erklæring fra de fire Architekter Martin Borch, Th. Jørgensen, H. Kampmann og Martin Nyrop, hvem Consistorium havde raadspurgt i Anledning af Professor Ambergs Forslag til Spirets Opførelse. Denne Erklæring fraraadede bestemt en Modernisering af det overleverede Kildemateriale, idet den udtalte: »Ved at moderere og udglatte de gamle Former, rette lidt hist og her, kan maaske i visse Retninger opnaas Forbedringer, men vi befrygter, at man derved tillige forflygtiger det Humør, det Liv, der — trods alt — dog fandtes i det gamle Spir, og saaledes for en Del udvisker dets Tidspræg. Det er derfor meget tvivlsomt, om man ikke ved at rette paa de formentlige Fejl falder fra Skylla i Charybdis, og i hvert Tilfælde faar man paa denne Maade ikke en *Genfødelse af det gamle*

Spir, men kun en Mellemting mellem dette og en moderne Komposition, hvilket vi anser for uheldigt.«

Samme Erklæring tilraadede derimod bestemt en nøje Tilslutning til det overleverede Kildemateriale, »fordi det *Indgreb i C. F. Hansens Bygningsværk, som nødvendig gjøres ved Spirets Opførelse, har sin væsentligste Berettigelse og Begrundelse i Ønsket om at genskabe et af vore Fædre beundret Bygningsværk*, hvis Tilintetgørelse er knyttet til et sorgeligt Afsnit af Landets og Byens Historie. Derfor bør efter vor Mening det nye Spir holdes saa nær som muligt til det gamle, thi *kun derved faar det Værd som en virkelig Genfødselse af det ødelagte Værk*. Den af Laurids de Thurah i Rigsarkivet beroende Opmaaling antages at være den bedste Gengivelse af det gamle Spir, og i Henhold til ovenstaaende maatte Architekten være bundet til de i denne Opmaaling givne Forhold mellem Spirets enkelte Partier og disses til Helheden, men iøvrigt til en vis Grad have frie Hænder ved Behandlingen af Profiler, Kapitæler, Ornamentik etc., da man næppe tør gaa ud fra, at disse Bygningsdele skulde være korrekt gengivne i en Opmaaling af saa forholdsvis ringe Størrelse.«

Stemmende hermed er en Udtalelse af Hr. Martin Borch i Berlingske Tidendes Aftennummer for 15. November 1913, hvor det siges om Spiret: »Naar det opføres nøjagtigt efter den Mands Tegning, der har en væsentlig Andel i dets Tilblivelse, er det ikke en Forfalskning, men en Genfødselse af det gamle Bygningsværk.«

I Konklusionen til denne Erklæring udtaler de 4 Architekter: »Vi vilde anse det for særdeles ønskeligt, at der forinden dette (o: Udkastet) udarbejdes, *udfortes en Model af Spiret nøjagtigt efter Thurahs Opmaaling og i samme Maalestok, som Modellen i Glyptotheket*. Herigennem vil man komme til Klarhed over, om det er nødvendigt ved Rekonstruktionen at ændre visse Dele, der i Opmaalingen synes at være af overdrevne Dimensioner, saasom Gesimsudladninger, Vaser etc. eller om man for disse Enkeltheds Vedkommende ogsaa kan blive staaende ved Opmaalingens Angivende.«

I Tilslutning til de fire Architekters Ønske udførte Professor Amberg en Model til det paatænkte Spir, og om denne afgav de fire Architekter en Erklæring, som Consistorium offentliggjorde den 3. September 1913. Det hedder heri: »Naar vi i vor Skrivelse til Consistorium af 10. Maj d. A. har hævdet, at *Spiret bør søges genskabt i saa nøje Overensstemmelse som muligt med Vincent Lerches Spir*, da har den *foreliggende Model bestyrket os i denne vor Mening*. Medens man nemlig ved Betragtning af Thurahs Tegning kunde være i Tvivl om, hvorvidt de indbyrdes Forhold i Spirets Hovedpartier vilde virke fuldt tilfredsstillende, og om ikke de angivne Gesimsfremspring og dekorative Enkeltheder var gengivne med for overdrevne Dimensioner, bliver man *gennem Modellen* glædelig overrasket ved at se, hvor ypperligt Spiret er opbygget, og hvor udmærket de store Gesimsfremspring og dekorative Enkeltheder er afpassede efter Helheden. Skønt Thurahs Opmaaling ikke tør antages at være en fuldtud nøjagtig Gengivelse af det gamle Spir, er den dog nu det eneste Grundlag for en Rekonstruktion, og vi maa derfor bestemt *tilraade ved Genopførelsen nøje at følge den for Hovedforholdenes Vedkommende* og ligeledes at holde sig til Opmaalingens Gesimsfremspring og dens Placering og Størrelse af Kugler, Vaser og andre dekorative Enkeltheder.«

Stemmende hermed udtaler Hr. Martin Borch i Berlingske Tidendes Atenummer for 15. November 1913: »Den Tegning af Thurah, jeg henviser til, og *efter hvilken den sidste Model er en tro Kopi* . . .«.

Om denne af de fire Architekter bedømte Model er det imidlertid af Hr. Architekt Ole Falkentorp i Tidsskriftet Architekten for 10. Januar 1914 blevet paavist, at den ikke blot ikke »i Hovedforholdene« og »nøj« følger Thurahs Opmaaling, men viser aldeles afgørende Afvigelser fra denne. Navnlig er i Professor Ambergs Model Spirets to øverste Stokværk *firkantede med afrundede Hjørner*, medens Thurahs Opmaaling forudsætter et ottekantet Gennemsnit af disse Stokværk, som det yderligere fastslaaes gennem Offentliggørelse af andre Tegninger efter det brændte Spir. Hr. Falkentorps Paastand oplystes at være godkendt af Architekterne Professor Storck og Levy.

Dermed synes Forudsætningerne for Consistoriums Tilladelse til *paa Grundlag af Professor Ambergs Model* at foretage »et Indgreb i C. F. Hansens Bygningsværk« at være bristede. Dette anerkendes ogsaa af Hr. Martin Borch, der i Architekten for 17. Januar 1914, dog for egen Regning, udtaler følgende: »Ved at følge Tømmermester Wahls i Nationalmuseet beroende Tegning, sammenholdt med andre Gengivelser, mener Hr. Falkentorp, at man vil opnaa den nøjagtigste Gengivelse af Lerches Spir. Jeg er ganske enig med Hr. Falkentorp om, at dette maa være Maalet, og kan der anvises en bedre Vej til Opnaaelse heraf end foreslaaet af Architektudvalget, vil dette sikkert glæde alle Spirvenner. Endnu er jo ingen Skade sket, og jeg betragter det som en Selvfølge, at Hr. Falkentorp forelægger Konsistorium sin Opfattelse af, hvorledes Sagen bør løses. *Naar hans Forslag støttes af saa ansete Architekter, som Etatsraad Storck og Levy, er der al Grund til at vente, at Consistorium vil tage Sagen under alvorlig Overvejelse*, og hvis det finder Forslaget vel begrundet, overdrage de tre Architekter det kunstneriske Ansvar for Spirets Rekonstruktion, samt overlade til dem at fastsætte de Grænser, indenfor hvilke der bør gives Spirets Bygmester frie Hænder ved Projektets nærmere Udarbejdelse.« Det samme betones yderligere af Etatsraad Storck i Architekten for 24. Januar 1914: »Naar jeg har tilladt Arkitekt Falkentorp at nævne mit Navn i den Artikel, som findes i Architekten d. 10. d. M., er det fordi *jeg gav ham Ret i, at den udførte Model fra øverst til nederst er uoverensstemmende med den Tegning, hvorefter den skulde udføres*. Man er berettiget til at forudsætte, at naar Konsistorium og Brygger Jacobsen sluttede sig til den sagkyndige Komité's Indstilling og vedtog Spirets Opførelse i Henhold til den, da er dette sket i Tillid til, at Modellen svarede til Tegningen. Da dette ikke er Tilfældet, ef *Afgørelsen altsaa truffet paa et wigtigt Grundlag*.«

Ydermere har Hr. Architekt Fred. L. Levy i Architekten for 24. Januar 1914 paavist, for det første, at der fra Vincent Lerches Haand ikke kendes noget arkitektonisk Arbejde, og at Lerche — som det efter hans Stilling ogsaa var at formode — ikke var Architekt af Fag, men kun Amatør, for det andet, at *det brændte Spir ikke var noget originalt Kunstværk, men en Kopi* efter et ikke benyttet Udkast af Architekten J. Gibbs bestemt til St. Martin i London, og for det tredje, at Lerche har udført det til Opførelse i Sten bestemte Spir i Træ og Kobber og kun opnaaet

en Forbindelse mellem Gibbs Spir og Frue Taarn ved at indskyde et karnisformet Mellemlid, der maaske kunde danne Overgangen til en Træ-Architektur, men i enhver Henseende var uskikket til at bære en Sten-Architektur.

Architekt Levys Paavisning anerkendes af Architektudvalgets tre Medlemmer (Professor Nyrop er bortrejst) i Architekten for 31. Januar 1914: »For den historiske Bedømmelse af Lerches Spir har de af Architekt Levy fremdragne Udkast til Martinskirkenes Spir i London megen Interesse. Man vidste vel, at Frue Spir i sin Komposition var paavirket af engelsk Kunst, *nu viser det sig, at Vincent Lerche temmelig sikkert helt har benyttet et af disse Udkast til sit Spir.* Hertil er saa føjet Hjelman fornedet, og ved denne, der er af udmærket Virkning, karakteriseres Spiret som Træsper i Modsætning til Forbilledet, der var tænkt udført i Sten. Architekt Levys Paavisning af Motivets Hjemsted berører ikke Spirets Skønhed, der uforandret er den samme; *derimod kan det oplyste maaske have Indflydelse paa Interessen for Spiret*, der i gamle Dage var Byens Stolthed, *nu da man ved, at Tegningen til det for største Delen er et Laan fra Udlandet.*«

Dermed synes Forudsætningerne for Consistoriums Tilladelse til *overhovedet* at foretage »et Indgreb i C. F. Hansens Bygningsværk« at være bristede. For det første har det nemlig trods fire ansete Architekters Kontrol været Professor Amberg umuligt at tilvejebringe en Model, der blot i Hovedtrækkene viste den ønskede Overensstemmelse med Thurahs Opmaaling. Dermed synes Uuændeligheden af denne Opmaaling til Spirets Opførelse fuldt ud at være godtgjort. For det andet synes det urimeligt at gøre ny Anstrengelser for at opnaa en Model, der maaske afspejler Thurahs Opmaaling noget nøjagtigere, naar det er godtgjort, at denne Opmaaling er en Kopi (og en forringet Kopi) efter et engelsk Udkast, og naar Originalen er os bedre bekendt end Kopien (blandt andet foreligger der af Originalen det Gennemsnit, som saa føleligt har været savnet for Kopiens Vedkommende, og som til Evidens viser den ottekantede Form af Spirets to øverste Stokværk). For det tredje er der Grund til at stille sig noget tvivlende overfor Muligheden af at forvandle Stenarchitektur til Træarchitektur blot ved at anbringe den paa »en Hjelm«, saa meget mere som denne »Hjelm«s Tilstedeværelse efter Architekt Levys Udtalelser ikke skyldes kunstneriske Hensyn, men den Omstændighed, at det kopierede Spir var projekteret til et Taarn, hvis Overflade er betydelig mindre end Frue Taarns.

Støttende sig til de her fremdragne Momenter maa Kirkens Inspektion som anført gaa ud fra, at de Forudsætninger, under hvilke Tilladelsen til Kirkens Forandring blev givet, er bristede, nu da det er godtgjort, *at* den af Donator og Konsistorium godkendte Model *ikke* er en Gengivelse af det nedbrændte Spir, *at* en Gengivelse af dette Spir efter de hidtil indvundne Erfaringer overhovedet ikke lade sig fremstille og *at* Vincent Lerche's Spir ikke var et nationalt Kunstværk, udført af en stor dansk Bygmester, men en Kopi udført af en Amator efter en engelsk Tegning.

Uden paa noget Punkt at fravige det i Skrivelse af 12. f. M. indtagne Standpunkt har ogsaa Kirkeinspektionen villet henstille til Konsistorium at tage Spørgsmaalet op til fornyet Overvejelse paa Grundlag af det her fremdragne; vi tilføjer en indtrængende Henstilling til Kirkens Patron om

at vise Skaansomhed overfor C. F. Hansens af Thorvaldsen udsmykkede Kirke, der for Menigheden og mange andre af Folkets bedste Mænd og Kvinder repræsenterer uerstattelige Værdier.«

I Stedet for de to til Mødet den 15. Januar fremsatte Forslag blev der til Lærerforsamlingens Møde 5. Februar fra Forslagsstillerne J. Oskar Andersen, Poul Heegaard, Niels Nielsen, J. Paludan, L. Kolderup Rosenringe, H. Scharling og H. Westergaard fremsat følgende Fællesforslag:

»Den akademiske Lærerforsamling kan ikke godkende den Maade, hvorpaa Konsistorium har behandlet Sagen om Frue Kirkes Spir.

Under Hensyn til, at Universitetet ved Konsistoriums Holdning paa drager sig Hovedansvaret for, at et Værk af en betydelig dansk Arkitekt delvis ødelægges, og Frue Kirke fra et helstøbt og karakteristisk Bygningsværk bliver en ukunstnerisk og uhistorisk Sammenblanding af Bygningsdele med forskellige Perioders og Stilarters Præg,

og under Hensyn til den voksende Uvilje i vort Folk mod Spiret — en Uvilje, der nylig har faaet et saa stærkt Udtryk i de til Konsistorium indgivne Adresser med deres mange og vægtige Navne,

samt af Hensyn til den moralske Vægt, som Protesterne fra Frue Sogns Menighedsraad og Kunstakademiet maa have,

og endelig til de Tvivl, der ved Kirkeinspektionens Skrivelse af 12. Januar er opstaaet om Patronatets Kompetence til uden Kirkeinspektionens Samtykke at tillade Spirets Opførelse,

mener den akademiske Lærerforsamling i Henhold til den kgl. Resolution af 6. September 1902 § 3 at maatte andrage Ministeriet om, at Frue Kirke bevares i dens nuværende Skikkelse.«

Sagens Behandling i Lærerforsamlingen endte med Vedtagelse af følgende Forslag til Overgang til Dagsordenen:

»Efter at have taget den stedfundne Diskussion til Efterretning, gaar Lærerforsamlingen over til Dagsordenen.«

I Menighedsraadets den 11. Februar 1914 afholdte Møde vedtoges det at udtale følgende overfor Kirkens Patronat, Ny Carlsbergfondets Bestyrelse og Dr. Jacobsens Arvinger:

»Under 6. ds. modtog Menighedsraadet fra Ministeriet for Kirke- og Undervisningsvæsenet Meddelelse om, at dette den 2. ds. havde tilskrevet Konsistorium, at det ikke kunde erkende, at Konsistorium skulde have været udelukket fra at gøre Menighedsraadets Andragende af 14. Oktober f. A. til Genstand for en Realitetsforhandling. Det var tvertimod Forudsætningen for Ministeriets Skrivelse angaaende Spiret, at det omhandlede Andragende ikke blot skulde tages til Efterretning men gøres til Genstand for Overvejelse, førend Konsistorium modtog det af Brygger, Dr. Jacobsen gjorde Tilbud om Opførelse af Spiret.

Efter Modtagelsen af den ministerielle Skrivelse har Kirkeinspektionen gjort Menighedsraadet bekendt med, hvad den under 4. ds. har udtalt for Konsistorium. Saaledes foranlediget tillader Menighedsraadet sig at henvende sig til Kirkens Patronat for at udtale, at efter de sidst fremkomne Oplysninger om Modellen til Spiret kan man i et og alt slutte sig til Inspektionens Skrivelse. Ganske særligt kan man tiltræde dens Slutningshenvendelse om, at Sagen maa blive gjort til Genstand for for-

nyet Overvejelse, og at der maa blive vist Skaansomhed imod Kirken i dens nuværende Skikkelse.

I Tilslutning til Tanker, der er fremkomne offentlig, og som synes at have ligget til Grund for Dr. Jacobsens sidste Skrivelse af 6. Januar (offentliggjort i Berlingske Tidende den 4. ds. »ved Velvilje fra Ny Carlsbergfondets Bestyrelse«) tillader Menighedsraadet sig subsidiært at henstille til Patronatet at foranledige, at Planen om Opførelsen af Spiret stilles i Bero for et længere Tidsrum, f. Eks. 30 Aar, saa meget mere, som det er bekendt, at der i store Kredse af Befolkningen næres Ønske om at bevare Kirken uforandret. Herom turde den i forrige Maaned til Konsistorium indsendte Adresse være et talende Vidnesbyrd.

Saavel for den principale som for den subsidiære Henstillings Vedkommende anmoder Menighedsraadet indtrængende Konsistorium om at søge en Forhandling med Dr. Jacobsens Arvinger og ikke mindst med Ny Carlsbergfondets Bestyrelse.«

Dr. Jacobsens Arvinger svarede herpaa 17. Februar 1914:

»Da Behandlingen af vor afdøde Faders Bo først lige er paabegyndt saaledes, at det endnu ikke har været muligt at erhverve det fornødne Overblik over Forholdene, og idet der ikke til Boet er sket nogen Henvendelse fra Konsistorium, har intet Spørgsmaal vedrørende Spiret været under Forhandling i Boet, og de i den fremsendte Skrivelse af 4. ds. fra Kirkeinspektionen til Universitetet gengivne nye Oplysninger har derfor heller ikke været Genstand for Drøftelse.

Medens vi personlig af Hensyn til vor afdøde Fader ikke føler os helt frit stillet i denne Sag, mener vi dog at kunne udtale, at det i alle Henseender vilde være en absolut uheldig Udvej at lade Sagen — selve Grundspørgsmaalet — henstaa uafgjort i endnu en Aarrække, for slet ikke at tale om en Menneskealder. En endelig Afgørelse maa sikkert ogsaa kunne træffes nu, idet Sagen formentlig efter Fremkomsten af de i Kirkeinspektionens Skrivelse indeholdte nye Momenter er tilstrækkelig belyst fra alle Sider.

Nogle af os ønsker til denne fælles Udtalelse at føje, at vi personlig sympatiserer med Menighedsraadets Opfattelse af det urigtige i at gennemtvinge en Forandring af Vor Frue Kirkes Skikkelse, tilmed naar en ikke ringe Del af Menighedens Medlemmer vil føle en saadan Forandring som en Krænkelse af noget, der er dem værdifuldt og kært.«

Direktionen for Ny Carlsbergfondet tilskrev 11. Februar 1914 Eksekutorerne i Dr. Jacobsens Bo saaledes:

»Direktionen undlader ikke herved at meddele d'Herrer Executorer i Brygger, Dr. phil. C. Jacobsens Dødsbo, at man er villig til at lade Fonden indtræde i alle de Brygger Jacobsen paahvilende Forpligtelser — herunder navnlig ogsaa alle Forpligtelser til Sikkerhedsstillelse — med Hensyn til Rejsningen af Frue Kirkes Spir, saaledes som disse Forpligtelser ere nærmere formulerede i det af Brygger Jacobsen, hans Sønner og Ny Carlsbergfondens Direktion under 13. Februar f. A. afgivne Tilbud til Konsistorium ved Københavns Universitet med Tilføjelser og Ændringer af December f. A.«

Eksekutorerne sendte s. D. Direktionens Skrivelse til Konsistorium, og udbad sig fra dette en Udtalelse om, »hvorvidt det foreliggende Tilbud

vil kunne ventes modtaget af Konsistorium eventuelt med den Virkning, at der ikke i saa Henseende vil blive rejst noget Krav overfor Boet — en Oplysning, der allerede paa Bobehandlingens nuværende Standpunkt er af Betydning for denne.«

Efter at have behandlet Sagen i sit den 18. Februar 1914 afholdte Møde tilskrev Konsistorium 27. s. M. Arvingerne saaledes:

»Efter Modtagelsen af Deres Skrivelse af 17. ds., hvormed De fremsendte Genpart af et af Dem under s. D. afsendt Svar paa en Henvendelse fra Frue Sogns Menighedsraad, finder Konsistorium sig ved de i den anførte Skrivelses Slutning fremsatte Bemærkninger foranlediget til at udtale, at Konsistoriums i sin Tid stedfundne Modtagelse af Tilbudet om Opførelse af et Spir paa Frue Kirke har været at forstaa som en Til-ladelse til denne Opførelse, saa længe Giveren fastholdt sit Ønske derom, medens man selvfølgelig aldrig har tænkt sig at ville forsøge paa at fremtvinge Opførelsen mod Brygger Jacobsens eget eller nu efter hans Død hans Repræsentanters Ønske.«

Herom gav man endvidere ligeledes 27. Februar Eksekutorerne Meddelelse og tilføjede dernæst som Svar paa deres Forespørgsel af 11. Februar følgende:

»Iovrigt skal Konsistorium angaaende den i d'Hrr. Eksekutors Skrivelse stillede Forespørgsel — i hvis Indhold Arvingerne, for saa vidt det berører dem, forudsættes at være enige — udtale følgende:

Konsistorium mener ikke for sit Vedkommende at burde modsætte sig, at Ny Carlsbergfondet indtræder i de afdøde Brygger Jacobsen paahvilende Forpligtelser med Hensyn til Rejsningen af Frue Kirkes Spir, for saa vidt Fondet yder alle de reelle Garantier for saavel Opførelses- som Vedligeholdelsesudgifter, som indeholdes i Tilbudet fra Brygger Jacobsen, hans Sønner og Direktionen for Ny Carlsbergfondet af 13. Februar f. A. med Ændringer og Tilføjelser af 21. December f. A. Men Konsistorium maa dog herved stærkt betone, at det ved Siden af de berørte reelle Garantier tillige i høj Grad har regnet med Brygger Jacobsens egen personlige Garanti, idet Forpligtelsen til at opføre Spiret udelukkende paahvilede ham. Dette har ogsaa fundet klart Udtryk i Tilbudets Bestemmelse i § 4 angaaende Opførelsen, idet det af denne tydelig fremgaar, at de her omhandlede Midler ikke er at betragte som en egentlig Byggefond, hvoraf de efterhaanden medgaaende Udgifter frit skulde kunne afholdes, men snarere som en Art Sikringsfond, idet der af denne til enhver Tid skal henligge et saa stort Beløb, som Udgiften til den tilbagestaaende Del af Arbejdet kan paaregnes at ville andrage. For saa vidt de Kauteler, som Ny Carlsbergfondet er i Stand til at stille, ikke maatte yde en helt tilsvarende Betyggelse, vil det, saafremt Ønsket om at opføre Spiret alligevel fastholdes, kunne vise sig nødvendigt at forbeholde Konsistoriums Krav med Hensyn til de efter de andre Kreditors Fyldestgørelse beholdne Midler, der maatte forefindes i Brygger Jacobsens Bo, medens man derimod erkender, at dette Krav ifølge dets særlige Karakter ikke bør betragtes som et almindeligt Gældskrav, der med dets fulde Beløb skulde kunne gøres gældende ogsaa mod Arvingerne personlig. Angaaende dette Forholds nærmere Ordning maatte da eventuelt en Forhandling med Boet finde Sted. Under alle Omstændigheder maa det være en afgørende Forud-

sætning for at paabegynde Spirets Opførelse, at der foreligger absolut sikre Garantier med Hensyn til samtlige de Udgifter, som Opførelsen og Vedligeholdelsen kan antages at ville føre med sig.

Konsistorium maa endnu tilføje, at det ikke anser sig for kompetent til paa egen Haand at fastsætte saa væsentlige Ændringer i de oprindelige Vilkaar, men mener at maatte indstille Sagen til Kultusministeriets Approbation. Forinden kunde man imidlertid ønske at erfare, hvorledes Boet vilde stille sig til en Ordning som den her foreslaaede.«

Den 4. April 1914 modtog Konsistorium fra Eksekutorerne og Arvingerne følgende af Ny Carlsbergfondets Direktion tiltraadte Skrivelse:

»Efter Modtagelsen af Konsistoriums ærede Skrivelser af 27. Februar d. A. til Eksekutorerne og Arvingerne i afdøde Brygger, Dr. phil. Carl Jacobsens Bo, hvori udtales, at Konsistoriums i sin Tid stedfundne Modtagelse af Tilbudet om Opførelse af et Spir paa Frue Kirke har været at forstaa som en Tilladelse til denne Opførelse, saalænge Giveren fastholdt sit Ønske herom, medens man selvfølgelig aldrig har tænkt sig at ville forsøge paa at fremtvinge Opførelsen mod Brygger Jacobsens eget eller nu efter hans Død hans Repræsentanters Ønske, skal undertegnede Eksekutorer og Arvinger i Boet udtale følgende:

Som bekendt har det været Brygger Jacobsens stadigt fastholdte Ønske, at Frue Kirkes gamle Spir skulde genrejses, og han har kun faa Dage før sin Død hertil føjet en Henstilling om — hvis der forelaa afgørende Hindringer for Spirets Opførelse nu — da at opbevare de hertil henlagte Midler til en eventuel senere Opførelse af Spiret.

Under Hensyn til foranstaaende og til, at der fra Kirkens Menighedsraad og dens Inspektion — foruden gennem en med talrige og betydende Navne forsynet Adresse — er rejst den stærkeste Modstand mod Spirets Opførelse, og at denne Modstand først er kommet til Orde i sin fulde Styrke efter Brygger Jacobsens Død, paa et Tidspunkt altsaa der udelukkede en sikker Dom om den Virkning, som denne Opposition sluttelig vilde have haft paa hans Stilling til Spørgsmaalet, have vi truffet den Ordning, at de til Spirets Opførelse bestemte Midler med paaløbende Renter bevares som en særlig Afdeling af Ny Carlsbergfondet med Forpligtelse for dettes Direktion til senest inden 1. Januar 1925 at gore Tilbud om Anvendelse af denne Kapital til Spirets Opførelse, hvilket Tilbud skal staa ved Magt indtil 1. Januar 1930.

Dersom det ovennævnte særlige Fond ikke kommer til Anvendelse til Spirets Opførelse vil dets Midler gennem Ny Carlsbergfondet komme andre Formaal til Gode, som har ligget afdøde paa Sinde.«

Denne Skrivelse sendte Konsistorium efter at have behandlet den paa sit den 22. April 1914 afholdte Møde den 28. s. M. til Ministeriet med følgende Indstilling:

»Ved at fremsende denne Skrivelse til det høje Ministerium tillader Konsistorium sig — med Bemærkning, at det selvfølgelig maa forbeholde sig sin Stilling overfor det Tilbud, der i sin Tid vil fremkomme fra Ny Carlsbergfondet — at indstille den saaledes foreslaaede Ordning til Ministeriets Approbation.«

Indstillingen blev bifaldet af Ministeriet ved Skrivelse af 6. Maj 1914.

B. Patronatsforholdet i 1913—14 og 1914—15.

Under 14. Januar 1914 bifaldt Ministeriet efter Kirkeinspektionens og Konsistoriums Indstilling, at det Tilskud, som ydes af Kirkens egne Midler til Lønning af Korpersonalet, forhøjedes fra 696 Kr. til 840 Kr. aarlig, saaledes at Forhøjelsen regnedes fra 1. Maj 1913.

— Under 16. Juni 1914 bifaldt Ministeriet efter Kirkeinspektionens og Konsistoriums Indstilling, at der fra 1. April 1914 at regne tillagdes Stolekone Amalie Christoffersen et aarligt Tilskud fra Kirken paa 200 Kr., saaledes at Halvdelen deraf lægges til den faste Lønning fra den akademiske Værge, medens den anden Halvdel bliver Vederlag for Rengøring.

— Under 19. April 1915 bifaldt Konsistorium efter Kirkeinspektionens Indstilling, at det Klokkeren tillagte Vederlag for Vask af Kirkens Messeskjorter, Alterduge, Servietter m. v. samt Pudsning af Kirkens Sølv-tøj fra 1. April 1915 forhøjes med 20 Kr. fra 40 Kr. til 60 Kr.

— Under 25. Maj 1915 bifaldt Konsistorium efter Kirkeinspektionens Indstilling, at der udbetaltes Bassanger i Frue Kirkes Kør J. J. Hede-gaard et Beløb af 50 Kr. af Kirkens Kasse i Anledning af, at det den 26. Maj 1915 var 25 Aar siden han indtraadte i Koret.

— Under 28. Okt. 1914 bifaldt Konsistorium efter Kirkeinspektionens Indstilling, at Kirken i Overensstemmelse med de i afdøde Rentier Christian Wilhelm Strandes Testamente indeholdte Bestemmelser overtog Vedligeholdelsen m. m. af det Afdødes Bø tilhørende Gravsted paa Vestre Kirkegaard, Afdeling Litra D, Rode Nr. 2, Gravsted Nr. 1 og 2, indtil Gravstedsrettens Ophør den 31. December 2014, mod at der tillagdes Kirken den i Testamentet fastsatte Kapital af 2,000 Kr., saaledes at denne efter Gravstedsrettens Ophør tilfalder Kirken til fri Raadighed.

— Under 18. Juni 1915 bifaldt Konsistorium efter Kirkeinspektionens Indstilling, at Kirken i Overensstemmelse med de i afdøde Frk. Andrea Birgitte Tafrups Testamente indeholdte Bestemmelser overtog Vedligeholdelsen af Afdødes og hendes Forældres Gravsted paa Assistents Kirkegaard, Afdeling Litra B, Nr. 228, indtil Gravstedsrettens Ophør den 31. December 1954, mod at der tillagdes Kirken et Beløb af 500 Kr., saaledes at denne Kapital efter Gravstedsrettens Ophør tilfalder Kirken til fri Raadighed.

— Under 29. Aug. 1914 fremsendte Kirkeinspektionen et Andragende fra 1ste Graver ved Kirken Jakob Hansen Fink om paa Grund af Alder og Svagelighed at erholde Afsked med Pension fra 1. Okt. 1914 at regne. Efter at dette Andragende var indkommet til Konsistorium blev der mellem Ministeriet, Konsistorium og Kirkeinspektionen ført indgaaende Forhandlinger angaaende Størrelsen af Graver Finks Pension og hvorledes denne skulde udredes. Disse Forhandlinger resulterede i, at Ministeriet 6. Maj 1915 meddelte, at det intet havde at erindre imod, „at der meddeles 1ste Graver Fink Afsked paa Grund af Alder og Svagelighed med en aarlig Undersøttelse af 1,800 Kr., som vil være at udrede af Kirken, naar det ved Ansættelsen af en ny 1ste Graver paalægges den, der udnævnes til denne Stilling, at afgive Halvdelen af den ham efter de

hidtil gældende Regler tilkommende Andel af Indtægterne ved Forevisning af Kirken til delvis Dækning af den Graver Fink tildelte Understøttelse“. Konsistorium meddelte derefter 4. Juni 1915 1ste Graver Fink Afsked fra 1. Juli 1915 at regne, saaledes at der fra Afskedigelsens Dato tillagdes ham en aarlig Understøttelse paa 1,800 Kr., at udrede af Kirkens Kasse med $\frac{1}{12}$ maanedlig forud.

I Ministeriets foran nævnte Skrivelse af 6. Maj 1915 var derhos som Resultat af de foran nævnte Forhandlinger udtalt, at det maatte paalægges den nye 1ste Graver at underkaste sig de Bestemmelser, der maatte blive trufne af Konsistorium med Hensyn til Selvpensionering og Enkeforsørgelse, saavel som til at finde sig i forandrede Bestemmelser med Hensyn til Stillingens Indtægter, særlig for saa vidt angaar Forevisningsindtægterne. Stillingen blev derfor opslaaet med Forpligtelse for den Mand, der ansættes, til af den ham tilkommende Andel af Indtægterne ved Forevisning af Kirken — ca. 1,000 Kr. — at afgive Halvdelen til delvis Dækning af Udgiften til Formandens Pension, samt til at underkaste sig de Bestemmelser, der maatte blive trufne af Konsistorium med Hensyn til Selvpensionering og Enkeforsørgelse. Efter Ansøgningsfristens Udløb blev efter Kirkeinspektionens Indstilling under 20. Juli 1915 Kommune-lærer Cand. phil. Michael Vogelius udnævnt til Første Graver ved Vor Frue Kirke fra 1. Sept. 1915 at regne. Den for ham under 27. Jan. 1916 udfærdigede Bestalling var saalydende:

„Rektor og Professorer ved Københavns Universitet Gøre vitterligt, at vi under 20. Juli 1915 har beskikket, ligesom vi og herved beskikker Kommune-lærer, Cand. phil. Michael Vogelius til 1ste Graver ved Vor Frue Kirke fra 1. September 1915 at regne. Og har han i denne sin Tjeneste, saaledes som han ved Revers af Dags Dato har forpligtet sig til, at iagttage følgende Forskrifter.

1. Han skal erkende Rektor og Professorer for sin rette Øvrighed, være Inspektionen for Kirken hørig og lydlig, og uvægerlig efterkomme de Befalinger, som den i Kirken fungerende Præst maatte rette til ham. Han skal bevise Medlemmerne af Kirkeinspektionen saavel som Kirkens Præster al tilbørlig Respekt, og gaa saavel dem som Klokkeren villig tilhaande, naar de i Kirkens Ærinde forlanger hans Understøttelse, udvise Høflighed mod Enhver, til hvem han i sin Bestilling træder i Forhold og overhovedet i sin Tjeneste vise sig retskaffen, ordentlig, flittig og paapassende.

2. Alle de Forretninger, som har paaligget hans Formand i Tjenesten efter gammel Sædvane, saasom med Tilsyn med, at Ringningen sker efter Reglementet, med Fejning og Rengøring i og uden om Kirken, med Laases og Nøglers Vedligeholdelse, med Gas- og Vandledningen samt med Kirkens Varmeapparat og andet Videre, har han med Flid og Paapassenhed at udrette i Forbindelse med den anden Graver, ligeledes skal han, efter nærmere Aftale med denne, deltage halvt i Tilsynet med Kirken i de Timer om Hverdagen fra Kl. 9—11, i hvilke den ifølge Kirkeministeriets Skrivelse af 24. Febrnar 1871 staar aaben for Besøgende uden Betaling, men kun med Adgang til Midtskibet og naar Kirken ikke benyttes til Altergang, Ordination eller deslige. Endelig skal han i Forening med den anden Graver oplukke Kirkebøsserne og tælle de deri værende Penge.

3. Under Gudstjenesten skal han med Stilhed og Ro flittigen og troligen opvarte, sørge for Stolestadernes Aabning, naar de, som har lejet

disse, ikke benytter dem, afværge Fremmedes mulige Spadseren i Kirken, saavel som al Stimmel og Uorden, navnlig ogsaa ved Bryllupper, Begravelser og deslige Lejligheder, og overhovedet iagttage alt, hvad der ifølge hans Bestilling kan tilkomme ham. I hans Forhold til Menigheden skal han i alle Maader vise Høflighed og Imødekommen, uden at maatte gøre sig nogen Fordel deraf.

4. Han indbetaler Indtægten for Belysning, Ringning og Varme til vedkommende Kirkeværge, ligesom han efter dennes Anvisning holder Liste over Lejerne af Stolestaderne og opkræver Betalingen for disse imod derfor at nyde 32 Kr. Han skal hjælpe Stiftsprovsten (som hidtil) med Fordelingen og Udbetalingen af Præstepengene, og være villig til at staa Klokkeren bi med Revisionen af Daabsprotokollen og Udfærdigelsen af Listerne over de Forældre, som skal indkaldes.

5. Naar Reparationer paa Kirken forefalder, bør han yde fornøden Assistance med Tilsyn og deslige, saaledes som det af Inspektionen maatte blive paalagt ham.

Han har Ansvar for og Overtilsyn med de tvende for Kirken beskikkede Brandtilsynsmænd, at de udføre deres Gerning efter deres Instruks af 17. November 1888, og har i Tilfælde af Mangler og Forsømmelser straks at gøre Meddelelse til Sognepræsten og Inspektionen.

6. I Tilfælde af Klokkerens og anden Gravers Forfald er han pligtig at hjælpe med at udføre disses Forretninger, ligesom han maa finde sig i, at der senere kan foretages en anden Fordeling af Forretningerne ved Kirken.

7. Han er i Henhold til Ministeriet for Kirke- og Undervisningsvæsenets Skrivelse af 6. Maj 1915 pligtig til at underkaste sig de Bestemmelser, der maatte blive truffet af Konsistorium med Hensyn til Selvpensionering og Enkeforsørgelse.

8. Saalænge hans Formand lever, indbetaler han til Kirken Halvdelen af den ham efter de hidtil gældende Regler tilkommende Andel af Indtægterne ved Forevisning af Kirken til delvis Dækning af den Formanden tildelte Understøttelse. Denne Indbetaling sker halvaarsvis bagud hver 1. April og 1. Oktober, første Gang den 1. April 1916 for Tiden fra 1. September 1915 til 31. Marts 1916, sidste Gang den 1. April eller 1. Oktober, der følger efter Formandens Død, for Tiden indtil Dødsdagen. Ved Indbetalingen afgiver han til Inspektionen en skriftlig Erklæring om Størrelsen af det Beløb, der i det paagældende Tidsrum er tilfaldet ham for Forevisning af Kirken.

9. Han nyder i Indtægter:

a) Andel i Præste-, Degne- og Klokkerpenge efter Reskript af 20. December 1815;

b) Løn af Kirkens Kasse 26 Kr. 66 Øre;

c) Huslejhjælp 80 Kr.;

d) Honorar af Kirkens Kasse ifølge Ministeriets Skrivelse af 18. September 1874 100 Kr.;

e) i Erstatning for Indtægten af Tavlerne og Bøsserne nyder han 37 Kr. — i Henhold til Kirke- og Undervisningsministeriets Skrivelse af 18. Januar 1878:

f) Renten af et Legat for et Gravsted, med Fradrag af Afgiften til Kvæsturen med 5 Kr. 81 Øre;

g) Andel i det Honorar, som erlægges for Barnedaab, Brudevielse, Begravelse og Ordination; dette Honorar oppebæres under Et af Klokkeren til samtlige Kirkens Betjente, og deles derpaa efter Regnskab maanedlig med Halvdelen til Klokkeren og en Fjerdedel til hver af Graverne;

h) hvad der maatte ydes udenfor dette ved andre Lejligheder, som ved Altergang og Konfirmation, dog saaledes, at han ikke paa nogen Maade, hverken ved Ord eller Adfærd, maa rette nogen Opfordring til Menighedens Medlemmer om Ydelse af nogen Gave i Anledning af Handlinger, med Hensyn til hvilke saadan Ydelse ikke er paabudt, men lade sig nøje med, om nogen ganske frivillig maatte ville yde noget i den Anledning;

i) hvad der erlægges for Benyttelse af Brudetæpper, Lys i Armstagerne ved Kortrappen og deslige bliver at dele mellem begge Graverne, forsaavidt begge er halvt om Anskaffelsen og Udgiften herved. For Brug af Tæpper til Begravelser, hvilke anskaffes af Graverne, betales 4 Kr. For Tæpper til Brudevielser, hvilke ligeledes anskaffes af Graverne, betales 6 Kr., naar Koret alene belægges, og 12 Kr. for Tæpper gennem hele Kirken til Vognene. For Lys paa Kortrappen betales 4 Kr.;

k) den ham efter de hidtil gældende Regler tilkommende Andel af Indtægterne ved Forevisning af Kirken.

10. I Henhold til Ministeriet for Kirke- og Undervisningsvæsenets Skrivelse af 2. December 1873 paalægges det ham at finde sig i de Forandringer, der maatte blive en Følge af en Omregulering af Sognegrænserne i København, eller af en Forandring i Bestemmelserne om Udredelsen af Præste-, Degne- og Klokkerpengene saavel som i Kirkebetjentenes Lønningsmaade i det Hele. I Henhold til Ministeriets Skrivelse af 6. Maj 1915 paalægges det ham at finde sig i forandrede Bestemmelser med Hensyn til Stillingens Indtægter, særlig for saa vidt angaar Forevisningsindtægterne“.

Med Hensyn til Graverens Enkeforsørgelse og Selvpensionering blev det — indtil Ministeriets Afgørelse var truffet med Hensyn til et af Konsistorium og Kirkeinspektionen udarbejdet Forslag — alene paalagt Graver Vogelius at holde de af ham tidligere tegnede Forsikringer i Kraft, hvorhos Dokumenterne for disse Forsikringer blev deponerede i Kvæsturen.

— Under 6. Decbr. 1913 bifaldt Konsistorium, at der som Bidrag til Belysning af Hvidovre Kirke ved Eftermiddagsgudstjenester i Vintermaanederne under Kirkens Budget udredes et Beløb af indtil 40 Kr. aarlig.

— Under 23. Sept. 1913 bifaldt Konsistorium, at det til Hvidovre Kirkes Opvarmning ved Konsistoriums Skrivelse af 10. Febr. 1892 tilstaaede Bidrag paa 50 Kr. aarlig af Kirkens Midler under Hensyn til Kulprisernes Stigning indtil videre forhøjedes til 75 Kr., første Gang for Vinteren 1913—14.

— Efter hans derom indgivne Ansøgning meddelte Konsistorium 20. Juni 1914 pens. Lærer J. Kr. Nielsen Afsked fra Stillingen som Værge for Hvidovre Kirke fra 30. s. M. at regne. Til hans Efterfølger blev samtidig udnævnt Førstelærer ved Hvidovre Skole C. N. Petersen.